

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЮРИДИЧНА НАУКА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

(25-26 червня 2021 р.)

Чернігів
2021

УДК 34"312"(063)
Ю 70

**Юридична наука в сучасному суспільстві:
Ю 70 проблеми та перспективи.** Матеріали науково-практичної конференції (м. Чернігів, 25-26 червня 2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 100 с.
ISBN 978-966-992-566-4

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Юридична наука в сучасному суспільстві: проблеми та перспективи». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, цивільного права та процесу, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 34"312"(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Борисов Є.М. ФОРМУВАННЯ МОРСЬКОЇ ДОКТРИНИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ.....	6
Любарський В.О. ЗАСАДА РІВНОСТІ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ У ПЕРІОД РУСІ.....	10
Сергєєв К.О. ЧАСОВО-ПРОСТОРОВА ВІДПОВІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА.....	14

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Семенюк О.С. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ПІД ЗАБУДОВАМИ, ПРИДБАНИМИ У ВЛАСНІСТЬ	17
--	----

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Замай А.О. ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ (ПЕРЕГЛЯНУТА) ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ	22
Мінакова А.Б. АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ (ПЕРЕГЛЯНУТОЇ) ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	25

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Смолінська Г.А., Мелех Б.В. ОСОБЛИВОСТІ БУЛІНГУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	30
Черкасов Д.О. ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ РОЗШИРЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОТЕРПЛІЙ» В АСПЕКТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ВНАСЛІДОК ДЕФЕКТУ В ПРОДУКЦІЇ	33

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Тверезенко О.О.

СУБ'ЄКТИ, ЯКИМ НАЛЕЖАТЬ МАЙНОВІ ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНІ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ	38
---	----

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Заболотня Ю.В.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ.....	42
---	----

Порицька Ю.М.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СІМЕЙ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КАРАНТИНУ	46
---	----

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Голік Д.Д., Біла-Тюріна Ю.З.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	51
--	----

Русін Р.М.

ЕЛЕКТРОННА ДЕРЖАВА: ЕЛЕКТРОННИЙ ОБІГ ДОКУМЕНТІВ – ІННОВАЦІЯ, ЯКА ЗМІНИТЬ УКРАЇНУ І СУСПІЛЬСТВО.....	55
--	----

Русін Р.М.

ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО РЕЄСТРАТОРА КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРАВОВИХ ІННОВАЦІЙ.....	58
---	----

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Ісаєнко А.А.

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ, ВИРОБІВ І РЕЧОВИН В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ.....	63
---	----

Костеленко В.М.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕВТАНАЗІЇ.....	67
---	----

Чубата Д.О.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

СТ. 310 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ..... 70

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА
ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Кучинська І.В.

ЗАСТОСУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ

СУЧАСНИХ ПОРТАТИВНИХ АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАНЬ НА МІСЦІ ЗЛОЧИНУ 74

Сухай А.М.

ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ДОКУМЕНТІВ,

ЩО ВЕДУТЬСЯ В ПІДРОЗДІЛАХ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ,

ЯКІ МОЖЛИВО ВИКОРИСТАТИ СУДОВОМУ ЕКСПЕРТУ

ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПОЖЕЖНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ 79

Ткаченко Д.Р.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ

ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ 82

Філатова-Степанова В.І.

ЗНАЧИМІСТЬ СЛІДІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ 84

Храпицька М.О.

ІНФОРМУВАННЯ ПРО ПРАВО НА ПРИМИРЕННЯ

В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ 88

Хрякова Н.О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:

ПОНЯТТЯ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ..... 93

Цибух А.С.

КЛАСИФІКАЦІЯ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ АПАРАТУРИ В СУДОВО-

ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ..... 97

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Борисов Є.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Одеський державний екологічний університет*

ФОРМУВАННЯ МОРСЬКОЇ ДОКТРИНИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ

Аналіз еволюції регламентації військово-морських сил неможливо здійснити без огляду відображення відповідних аспектів у військово-морській історичній думці. Вказані наукові дослідження насамперед не мають юридичної спрямованості та мають предметом сам зміст та природу діяльності військового флоту, зокрема у вимірі його становлення та розвитку. Водночас їх узагальнення та оцінка у правовому вимірі була б корисною саме у контексті визначення зв'язку між історичною думкою та розвитком військово-морського права.

Слід констатувати, що відповідні роботи та сама доктрина діяльності флоту виникла лише у новітні часи, та сформувалася у цілісному вигляді наприкінці XIX сторіччя. Водночас і до утворення такої цілісної доктрини діяльність морських сил ретроспективно аналізувалася у роботах авторів провідних європейських країн. У цьому вимірі не можна оминати видану французьким єзуїтським священиком Полем Осте роботу «Мистецтво морської війни або угоди щодо морського маневрування» 1697 року [9]. У цьому творі, що став на сторіччя настільним підручником морських офіцерів різних країн, П. Осте не лише сформулював лінійну бойову тактику вітрильного флоту, скомпоновану ним у п'ять порядків, але й описав попередній досвід морських битв, у яких флоти, не знаючи маневрів, мовою автора «були як варвари, що ведуть війну без знань, без порядку, залишив усе на розсуд долі та випадку» [8, р. 56]. Фактично

саме аналіз історичного досвіду дозволив П. Осте розробити переконливі тактичні рекомендації.

Історичний аналіз містився й у наступній системній роботі з морської тактики «Морська тактика або порядок еволюцій та сигналів», виданої у 1763 р. Біготом де Морогом, французьким артилеристом, а у наступному командиром військових кораблів та першим керівником утвореної тоді Морської академії у Бресті [1]. Також історичний вимір мали праці колеги де Морога за академією, Дюамеля де Монсо, французького вченого та чиновника, що серед іншого обіймав посаду генерального інспектора флоту; ці роботи охоплювали серед іншого аспекти організації будівництва військових кораблів [4] та охорони здоров'я їх екіпажів [5].

Примітно, що подібний підхід, із урахуванням історичного досвіду, мала й основна книга критика ідей П. Осте, британського вченого Джона Клерка з Елдіна «Нариси з морської тактики: система та історія» виданої уперше в 1779 р. [3]. Тому, хоча певні інструкції та технічні збірки публікувалися й раніше, саме твори П. Осте та Дж. Клерка стали засадами поєднання історичного досвіду та практичної організації діяльності флоту (відомо, що, прикладом, адмірал Нельсон цитував роботу Дж. Клерка у власних наказах).

Також у XVIII сторіччі з'явилися біографічні твори, присвячені видатним флотоводцям, такі як чотирьохтомна праця Джона Кемпбелла «Життя британських адміралів: нова та точна морська історія з найдавніших часів», що була уперше видана в Дубліні у 1748 р. [2]. Примітно, що ця робота Дж. Кемпбелла починається із вказівки на виключне значення військово-морської історії для життя морських націй та містить у вступі спеціальне застереження про те, що усі згадані у творі стародавні та закордонні автори процитовані автором вірно та без перекручень.

Для європейських істориків флоту XIX сторіччя був властивим певний критицизм у висвітленні етапів розквіту, стагнації або занепаду національних військово-морських сил. У цьому вимірі Бонфіль Лаперуз у роботі «Морська історія Франції» 1845 р. вказував на те, що у XVIII ст. «загрузнув саме в фальшивої економії», морське міністерство вимагало від адміралів, «через надзвичайні витрати, необхідні для утримання флоту», «дотримуватися великої

обережності». Дослідник критикував такі розпорядження «не вступати в битви, які могли супроводжуватися втратою кораблів» та вказував, що «система, в основі якої покладено, що адмірал не повинен користуватися всією силою, що перебуває в його розпорядженні», «підриває моральну силу для порятунку матеріальних засобів, призводить до сумних наслідків» [10, р. 57].

Як з подібних питань вказує Юр'єн де Грав'є у роботі «Морські війни Республіки та Імперії», через сто кроків після такої політики, засмучена постійними невдачами флоту, влада «тримала наші кораблі збройними тільки для того, щоб зобов'язати наших ворогів до блокад, величезна вартість яких повинна була врешті-решт виснажити їх фінанси» [7, р. 154].

Зокрема у виданій в 1867 р. книзі «Морські битви Франції» колишній командир військового корабля Онесім Ж. Трудо писав про «вади системності дій уряду» та безмежні «розкрадання доходів держави і адміралтейства». Цей автор вказував, що задля «збереження, серед загального розкрадання, небагатьох збройних кораблів все частіше і частіше робилися поступки ворогові», через що на флоті формувалося «оборонна ситуація, настільки ж вигідна ворогові, скільки ж чужа духу нашого народу». Як вказував відповідний французький автор, «боязка обачність перед ворогом, нав'язана нам за наказом, змінила з плином часу національний характер, та зловживання цією системою призводило до вчинків не дисциплінарних та до відступу від свого боргу під вогнем ворога, приклади чого марно було б шукати в попередні часи» [12, р. 77; 13, с. 45].

Як відзначав в рамках аналізу французького флоту попереднього сторіччя французький морський командир та політик Огюст Гужар у своїй роботі 1877 р. «Морська війна: воєнні інституції з часу утворення до сьогодні», «сумний стан флоту в царювання Людовика XV, закриття для офіцерів доступ до блискучої кар'єри сміливих підприємств і вдалих боїв та змусив їх звернутися до своїх власних сил; вони отримали при вивченні своєї справи знання, які їм належало піддати випробуванням у наступні роки» [6, р. 56; 11, с. 47]. Примітно що сам О. Гужар серед іншого був активним учасником бойових дій та зокрема отримав два поранення від час Кримської кампанії 1854–1855 рр. Водночас саме ці праці переважно

французьких авторів, наповнені ретроспективним аналізом серії вже історичних на той час національних невдач на морі, стали підґрунтям для наукових досліджень нового рівня.

Отже розвиток морської доктрини у новітні часті істотно вплинув на підходи до правового регулювання військово-морських сил. Крім використання у працях з морської тактики та стратегії, історія військово-морських сил з XVIII сторіччя відображалася у біографічних працях. Зазначена проблематика потребує на нові наукові дослідження.

Список використаних джерел:

1. Bigot S. de Morogues. *Tactique navale, ou, Traite des evolutions et des signaux; avec figures en taille-douce.* Paris, 1763. 481 p.
2. Campbell J. *Lives of the British Admirals: Containing a New and Accurate Naval History, from the Earliest Periods.* Dublin, 1748. 356 p.
3. Clerk J. E. *An Essay on Naval Tactics: Systematical and Historical. With Explanatory Plates. Part I. L., 1790.* 165 p.
4. Duhamel du Monceau H.L. *Elemens de l'architecture navale, ou Traite pratique de la construction des vaisseaux.* Paris, 1758. 484 p.
5. Duhamel du Monceau H.L. *Moyens de conserver la sante des equipages des vaisseaux : avec la maniere de purifier l'air des salles des hopitaux ; et courte description de l'hopital Saint-Louis.* Paris, 1759. 300 p.
6. Gougeard A. *La marine de guerre: ses institutions militaires, depuis son origine jusqu'a nos jours.* Bruxelles, 1877. 432 p.
7. Graviere J. de la. *Guerres Maritimes sous La Republique Et L'Empire.* Paris, 1847. 325 p.
8. Hoste P. *L'art des armees navales, ou Traite des evolutions navales, qui contient des regles utiles aux officiers generaux d'une armee navale, avec des exemples tirez de ce qui s'est passe de plus considerable sur la mer depuis cinquante ans.* Lyon, 1697. 424 p.
9. Hoste, Paul. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195130751.001.0001/acref-9780195130751-e-0377>
10. Lapeyrouse B., Leonce L. *Histoire de la marine Francaise.* Paris, 1845. 412 p.
11. Mahan A. *The influence of sea power upon the French revolution and empire: 1793-1812.* L., 1892. 411 p.
12. Troude O. *Batailles navales de la France.* Paris : Challamel aine, 1867. T. 1. 476 p.
13. Мэхэн А.Т. *Влияние морской силы на историю 1660–1783.* СПб., 1895. 420 с.

Любарський В.О.

викладач,

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»

ЗАСАДА РІВНОСТІ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ У ПЕРІОД РУСИ

Звертаючись до першовитоків суду і судочинства на сучасних українських землях, необхідно акцентувати увагу і на найбільш давніх згадках про вирішення конфліктів та способи, якими здійснювалося розв'язання спорів.

Перша згадка про суд на території сучасної України, як зазначає професор В. Т. Маляренко, міститься у текстах з гротів та печер Кам'яної Могили – величезного святилища-архіву, що функціонувало поблизу нинішнього Мелітополя з епохи пізнього палеоліту до середніх віків. «Судові Води» Кам'яної Могили притаманна двоваріантність. Це не тільки кара за вчинене зло, але й надання відступникові, грішному можливості спокутувати цей гріх, очиститися від скверни. Згодом це правило стало одним з найголовніших в історично сформованій сукупності правових традицій та звичаїв людей, які жили на землях нинішньої України. Саме вони регулювали стосунки та поведінку людей у різних сферах їхнього життя. З наведеного випливає, що «Суд Води» Кам'яної Могили належав до найдавнішого ритуалу. Для його виконавців він був своєрідним космогонічним процесом руйнування та творення світу і людей. «Матеріалом» для реалізації обряду слугувала водна стихія [1, с. 4–7].

Загалом законодавство про суд і судоустрій в Україні має багатотомову історію. Відправною точкою в його становленні вважається Русь – одне з найбільших у Європі державних утворень кінця IX ст.

Судова система Русі пройшла тривалий період формування від общинно-вічових до державних судів. В цілому ж судівництво давньоруської держави було слабо розвинене, про що свідчать невіддільність судової влади від адміністративної, тимчасовий склад судів, відсутність централізованої (єдиної) системи судових органів.

Найважливішими джерелами права Русі були «Закон Руський» і «Руська Правда». «Закон Руський» – один із найдавніших збірників руського права, який обумовив використання князівським судом на практиці записів судових звичаїв. Процесуальні особливості здійснення суду та порядок вирішення конфліктів на Русі досить детально регламентовані у правових нормах «Руської Правди» – першого відомого в наш час кодифікованого збірника Руської держави. До нас дійшло три редакції «Руської Правди»: «Коротка Правда», «Просторова Правда» і «Скорочена правда». На думку вчених, перша редакція, як єдиний збірник права, що складається з «Правди Ярослава», «Правди Ярославичів», «Покона вірного» і «Урока мостникам», виникла у період VIII – кінця IX ст. «Просторова Правда» являє собою звід феодального права, заснований на текстах «Короткої Правди» і «Статуту Володимира Мономаха». Датою її створення більшість дослідників вважають початок XII ст. [2, с. 2949].

Зазначимо, що серед судових органів Русі найдавнішим судом був громадський суд (ізвод). Община судила у відповідності зі звичаєвим правом. Як найвища міра покарання використовувалося вигнання з громади.

Загалом всі суди Руської держави поділялися на світські й церковні [3, с. 67]. До світських судів можна віднести державні (публічні) та приватні суди. До державних або публічних судів належали князівський (княжий), вічовий та громадський (народний) суди. Княжий суд здійснював сам князь як верховний суддя або його урядовці чи спеціально призначені судді – посадники, тисяцькі, тіуни, вірники, волостелі. У княжому судочинстві брали участь окремі процесуальні особи: «ябетник» (обвинувач), «метальник» (писар), «істці» (слідчі). Справи, де хоча б однією зі сторін були феодала, підпадали під юрисдикцію виключно князівського суду. Хоча в окремих випадках до нього могли позиватися міщани, смерди і навіть закупи. Судовий розгляд відбувався на княжому дворі (в столиці і на місцях) або на території державних установ [4, с. 108].

У містах першою інстанцією був суд князя або княжого тіуна. Князь приймав відклики від судів-посадників. У передмістях першою інстанцією був суд посадника й суд тисяцького. Суд посадника

(колегіальний) вирішував всі справи, за винятком тих, які належали до компетенції суду тисяцького.

Спочатку правовий статус «княжих мужів» відрізнявся від земської верхівки – родовитої, знатної, місцевого походження. Але в XI ст. ці дві групи злилися в одну – боярство.

Вічовий суд розглядав на народних зборах (вічі) найважливіші справи, що стосувалися общини (перерозподіл землі, межові спори, вбивства, крадіжки) та держави (організація ополчення). Вічу належала компетенція чинити суд над князями і посадниками за політичні злочини, які зачіпали інтерес усієї волості.

Громадський (народний) суд здійснювався вервним старостою та так званими старцями, судними мужами, добрими людьми. Цей суд розглядав усі цивільні і карні справи, брав участь у провадженні досудового слідства. Найнижчою судовою інстанцією, під юрисдикцію якої підпадали члени селянських громад, були громадські суди (суди верви), що розглядали справи, які не потребували втручання князівського суду. До складу громадського суду входили вервний староста й авторитетні члени громади («добрі люди») [5, с. 72].

Закупи – досить численна група напіввільних людей, яка існувала в Київській Русі. Так називали смердів, які з різних причин тимчасово втрачали свою волю, але могли її знову здобути.

Невільні люди називались челяддю (холопами) [6, с. 75]. У справі холопа рішення суду феодала було остаточним і оскарженню не підлягало. Наймити і закупи мали право оскарження рішення суду феодала до князівського суду.

В Русі існували також церковні суди, в яких функції суддів виконували архімандрити, архієпископи, єпископи, митрополит та владики. Юрисдикція церковного суду охоплювала духовенство та їхні родини, церковну прислугу (їхні правопорушення як проти релігії, так цивільні та карні), а також всіх християн-віруючих, справами яких опікувалася церква. До його виключної юрисдикції належали справи, що виникали на ґрунті шлюбно-сімейних стосунків, справи про порушення моралі, розпусту, двоєженство, віровідступництво, святотатство, чаклунство, знахарство, здійснення

язичницького культу, справи, пов'язані з церковним майном порушення законів церкви, врожіння, родинні сварки.

Отже, можна зробити висновок, що рівності учасників судового процесу перед законом і судом на Русі не було ані фактично, ані юридично. Різні верстви населення підлягали юрисдикції різних судів, докази, представлені на розсуд суду, свідчення в суді, навіть ступінь вини звинуваченого у злочині оцінювалися виходячи з того, до якого прошарку населення за своїм соціальним та матеріальним становищем належала особа. Загалом судова система Руської держави, незважаючи на її нерозвиненість у сучасному розумінні, задовольняла потреби тогочасного суспільства і відповідала його розвиткові.

Список використаних джерел:

1. Маляренко В. Т. «Суд Води» Кам'яної Могили як перший відомий у світі судовий процес / В. Т. Маляренко. *Вісник Верховного Суду України*. Київ, 2005. № 12 (64). С. 4-8.

2. Руська правда / Енциклопедія українознавства: у 3-х т. : [ред. В. Кубійович]. Київ : Інститут української археографії НАН України, 1994. Т. 2. 2000. 4000 с.

3. Музиченко П. П. Історія держави і права України : Навч. посіб. 3-тє вид., стер. / П. П. Музиченко. Київ : Т-во «Знання», КООГ, 2001. 429 с. (Вища освіта ХХІ століття).

4. Історія держави і права України. Академічний курс: У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. Т. 1. 647 с.

5. Захарченко П. П. Історія держави та права України : Навч. посіб. для дист. навч. / П. П. Захарченко. Київ : Університет «Україна», 2005. 208 с.

6. Музиченко П. П. Історія держави і права України : Навч. посіб. 3-тє вид., стер. / П. П. Музиченко. Київ : Т-во «Знання», КООГ, 2001. 429 с. (Вища освіта ХХІ століття).

Сергєєв К.О.

здобувач,

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова;
адвокат, директор Адвокатського бюро «Сергєєв та партнери»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4139-8249>

ЧАСОВО-ПРОСТОРОВА ВІДПОВІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА

Навряд знайдеться адвокат, який б не зустрічав на практиці випадки, де інструменти захисту порушеного права у часі тривають довше, ніж настання неповоротних наслідків порушення. Одразу згадуються два приклади: 1. Поки суд розглядав правомірність митного арешту вантажу бананів, товар згнив; 2. Постачальник газу відімкнув споживача у період сильних морозів, примушуючи його до укладання угоди саме з ним, а не іншим постачальником, в той час, як наявні інструменти захисту порушеного права передбачали протистояння протягом місяців, фізично споживач витерпів лише два дні і погодився на шантаж.

Людина живе у реальному світі, підвладному багатьом законам буття – законам фізики, хімії, біології, іншим, які існують у часі і просторі. Ці фактори складають незалежну від волі держави об'єктивну дійсність, що визначають імперативно-обумовлені кордони змістів, в яких можуть існувати будь-які суспільні правовідносини і останні не здатні існувати поза ними.

Форма будь-якого суспільства невіддільна від практичного впорядкування часу та простору [1, с. 13]. У філософській та соціологічній літературі суспільство визначається, як динамічна система, як система, що перебуває у постійному русі та змінах [2, с. 42]. Простір і час є загальними формами буття всіх матеріальних систем і процесів. Не існує об'єкта, який перебував би поза простором і часом, як немає простору і часу самих по собі, поза матерією, що рухається [3]. Опис правовідносин, як явища, що

розвивається, змінює свої властивості у часі, орієнтується на перетворення соціальної реальності, обумовлює необхідність розробки нової методології дослідження цього феномену [4, с. 30].

На відміну від об'єктивної сутності законів природи, позитивно-правова норма створюється людьми у межах поглядів їх суб'єктивної дійсності з допустимою похибкою помилковості суджень. Випадки, коли норма писаного закону не відповідає законам природи, або в інших формах не прийнята соціальною групою, є непоодинокими і давно відомі юридичній науці. Під якістю закону слід розуміти сукупність змістовних характеристик і здатність закону реально задовольняти суспільні потреби та приватні інтереси [5, с. 110].

Всесвітня історія знає приклади, коли заради виконання владного наказу держави люди йшли проти власних біологічно-обумовлених прав, як, наприклад, масове самогубство військових і цивільного населення на острові Сайпан за державним наказом у доведення відданості Імператору Японії влітку 1944 року. Але такі приклади є не більше, ніж вкрай рідкісним виключенням, переважно обумовленим культурними традиціями соціальних груп. Переважним же наслідком невідповідності норми обставинам реального життя виконавця є неприйняття її соціальною групою і нездатність до створення обумовлених правових наслідків. Норми, які не визнаються суспільством, не є правовими, вони приречені на нереалізацію і, зрештою, на скасування [6, с. 91].

Звужуючи фокус уваги дослідження існування норми у часовому вимірі до інститутів захисту порушеного права, потрібно усвідомлювати, що інструменти захисту мають об'єктивну тривалість у часі, так само, як і фактичні обставини буття, які суб'єкт оцінює, як порушення його прав. Відповідно, ефективність норм такого типу полягає у відповідності часових вимірів цих явищ. На вищевказаних прикладах – час на захист права власності на товар, що швидко псується, має бути меншим за час псування товару, а час на захист права споживача у подіях, які несуть загрозу його природним правам, має бути меншим за час настання наслідків такої загрози. Важливо підкреслити, що дистанційними відмітками розрахунку часу мають бути так само події реальної дійсності, лише підкріплені юридичними фактами, де час на захист порушеного права має

розраховуватись від юридичного факту звернення громадянина за захистом до юридичного факту – фактичного вирішення проблеми, яка стала предметом звернення.

Проблематикою діючої системи законодавства України сучасного періоду є відсутність диференціації правових інструментів захисту порушеного права, де до подій термінових і до подій, що мають тривале існування у часі, застосовується один й той самий інструмент. Нерідко трапляються і випадки абстрактності прописаного правила, коли інструмент швидкого реагування в законодавстві присутній, але його практична реалізація давно не ефективна.

Повертаючись до питання існування у часі писаної норми та регульованих ними суспільних правовідносин, формується висновок про напрямок реформи законодавства у диференціації порушених прав і необхідність приведення часового виміру існування де-юре у відповідність до часу де-факто.

Список використаних джерел:

1. Globalization Theory: A Post Mortem / Justin Rosenberg / International Politics, 2005, 42, (2–74). URL: https://www.academia.edu/9546741/2005_Globalization_Theory_A_Post_Mortem
2. Сурмин Ю.П. Теорія систем та системний аналіз : навчальний посібник. Київ : МАУП, 2003. 368 с.
3. Подольська Є.А. Філософія : Підручник. Київ : Фірма «Інкос», Центр навчальної літератури, 2006. 704 с.
4. Двойничников Ю.А. Объект правоотношения в контексте правового времени. *Вестник Пермского университета. Юридические науки*. 2014. Выпуск 1(23). С. 29–36.
5. Макаренко Л.О. Суб'єкт правової культури: концептуальні засади дослідження. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2018. № 3(5). С. 15–21.
6. Ганжуров Ю. Законотворча діяльність як комунікативний процес. *Політичний менеджмент*. 2005. № 2. С. 89–102.

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Семенюк О.С.

викладач юридичних дисциплін,

Івано-Франківський коледж

Львівського національного аграрного університету;

аспірант,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ПІД ЗАБУДОВАМИ, ПРИДБАНИМИ У ВЛАСНІСТЬ

Набуваючи право власності на житлові будинки, будівлі або споруди, що розташовані на земельних ділянках на правах оренди, сервітуту, емфітевзису, суперфіцію кожного потенційного власника хвилює майбутня доля вкладених коштів, тому досить актуальним є питання правового врегулювання взаємозв'язку елементів права володіння, користування і розпорядження на окремі речі, що є не роздільними.

Статтею 187 Цивільного кодексу України передбачено, якщо кілька речей утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати його за призначенням, вони вважаються однією складною річчю. При переході права на річ її складові частини не підлягають відокремленню. Право власності на земельну ділянку поширюється на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки на висоту, і на глибину, необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд [1, ч. 3 ст. 373].

02 лютого 2021 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта нерухомості» встановлює «автоматичність» переходу прав користування земельною ділянкою при переході права власності на

розташовану на ній будівлю, споруду від землекористувача до нового власника майна. Оскільки, частиною 2 статті 120 Земельного кодексу України та частиною третьою статті 7 Закону України «Про оренду землі» передбачено «автоматичне» припинення договору про встановлення права користування земельною ділянкою, в тому числі оренди земельної ділянки у разі набуття права власності на житловий будинок, будівлю або споруду, що розташовані на ній, та, відповідно, виникнення права користування такою земельною ділянкою в нового власника нерухомості.

Однак, такі зміни є суперечливими, оскільки законодавство вимагає дотримання встановленого порядку укладення та припинення договорів. Так, відповідно до частини першої статті 654 Цивільного кодексу України зміна або розірвання договору вчиняється в такій самій формі, що й договір, що змінюється або розривається, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із звичаїв ділового обороту. Якщо ж об'єкт нерухомості розташований на земельній ділянці державної або комунальної власності, передача в користування (в тому числі оренду) такої земельної ділянки здійснюється на підставі рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування [3, ч. 1 ст. 124]. Недотримання таких вимог однією із сторін призводить до виникнення спору щодо розірвання договору, таких як оренда земельної ділянки або визнання права користування земельною ділянкою за власником нерухомості.

Вказаним законом вносяться зміни до Земельного кодексу України (ст.120), Цивільного кодексу України (ст. 377 викладено в новій редакції), ЗУ «Про іпотеку», ЗУ «Про оренду землі».

Відповідно до Державного класифікатора будівель та споруд ДК 018-2000, споруди – це будівельні системи, пов'язані з землею, які створені з будівельних матеріалів, напівфабрикатів, устаткування та обладнання в результаті виконання різних будівельно-монтажних робіт. Будівлі – це споруди, що складаються з несучих та огорожувальних або сполучених (несучо-огорожувальних) конструкцій, які утворюють наземні або підземні приміщення, призначені для проживання або перебування людей, розміщення устаткування, тварин, рослин, а також предметів.

До будівель належать: житлові будинки, гуртожитки, готелі, ресторани, торговельні будівлі, промислові будівлі, вокзали, будівлі для публічних виступів, медичних закладів та закладів освіти тощо. Житловим будинком є будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, установлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного у ній проживання (ст. 380 Цивільного кодексу).

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що житловий будинок, будівля або споруда не можуть бути відокремлені від земельної ділянки без їх пошкодження або істотного знецінення. Такі об'єкти є фактично складовою частиною земельної ділянки.

Водночас якщо кілька речей утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати його за призначенням, вони вважаються однією річчю (складна річ) [1, ч. 1, ст. 188]. Фізично земельна ділянка і будинок (будівля, споруда) ідентифікуються як окремі речі, які в сукупності є однією річчю. Адже будинок (будівлю, споруду) неможливо використовувати без земельної ділянки, і навпаки – земельна ділянка втрачає своє функціональне призначення при зміні (знищенні) того чи іншого об'єкта нерухомості, розміщеного на ній.

Отже, у разі набуття на підставі вчиненого правочину або у порядку спадкування права власності на об'єкт нерухомого майна (жилий будинок (крім багатоквартирного), іншу будівлю або споруду), об'єкт незавершеного будівництва, розміщений на земельній ділянці приватної власності, право власності на таку земельну ділянку одночасно переходить від попереднього власника таких об'єктів до набувача таких об'єктів, без зміни її цільового призначення.

У разі набуття окремої частки у праві спільної власності право власності на земельну ділянку, на якій розміщені такий об'єкт, одночасно переходить до набувача пропорційно до його частки у праві спільної власності на такий об'єкт, крім випадку, коли попередньому власнику належала частка у праві спільної власності на земельну ділянку в іншому розмірі. Якщо попередньому власнику належала частка у праві спільної власності на земельну ділянку в іншому розмірі, право власності переходить у такому розмірі.

У разі набуття права власності на об'єкт нерухомого майна, що перебуває в оренді, у користуванні на праві емфітевзису, суперфіцію у попереднього власника, до набувача одночасно переходить відповідно право оренди, емфітевзису, суперфіцію земельної ділянки, на якій розміщений такий об'єкт, в обсязі та на умовах, встановлених для попереднього власника.

Уразі набуття окремої частки у праві спільної власності на об'єкт нерухомого майна, якщо такий об'єкт розміщений на земельній ділянці, що перебуває у користуванні попереднього власника на праві оренди, емфітевзису, суперфіцію, набувач має право вимагати внесення змін до договору оренди землі, емфітевзису, суперфіцію з визначенням його співорендарем (співкористувачем) земельної ділянки, а до внесення змін до відповідного договору зобов'язаний відшкодувати орендарю (користувачу) частину орендної плати (плати за користування земельною ділянкою) пропорційно до його частки у праві власності на такий об'єкт. Документи, що підтверджують набуття права власності на об'єкт нерухомого майна є підставою для державної реєстрації переходу до набувача права власності або користування земельною ділянкою, на якій розміщений такий об'єкт.

Істотною умовою договору, на підставі якого набувається право власності на об'єкт нерухомого майна, є кадастровий номер земельної ділянки, а якщо у власність переходить частина земельної ділянки, здійснюється виділення такої частини в окрему земельну ділянку з присвоєнням їй кадастрового номера. Проте ці вимоги не поширюються на випадки переходу права власності або прав користування на земельну ділянку, на якій розміщений об'єкт нерухомого майна, у разі якщо земельна ділянка не перебувала у власності або у користуванні у попереднього власника.

Законом також встановлюється обов'язок набувача права власності на будівлю, споруду, що розташовані на земельній ділянці державної та комунальної власності, право користування якою не оформлено протягом 30-денного терміну з дня набуття такого права власності, здійснити відповідні дії для оформлення прав на земельну ділянку.

Таким чином, вирішуються проблемні питання відносно того хто є орендарем фактично та юридично, також проблема подання позову до неналежного відповідача, що тягне відмову у задоволенні позову: втрати коштів, часу, порушення інтересів, проблеми щодо об'єкта незавершеного будівництва, що передано іншій особі (продано, успадковано тощо), так як без переоформлення прав на землю (в тому числі права оренди), здійснення будівництва буде незаконним. В тому числі, неоспорюване встановлення правового зв'язку між новим власником будівлі та власником земельної ділянки сприяє уникненню проблем з її сплатою, зокрема щодо земель державної власності та власності територіальних громад, оскільки напряму впливає на стабільність наповнення бюджету, зменшення витрат на ведення судових спорів щодо стягнення такої плати з належного відповідача, а також сплату земельного податку з даних коштів.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003 р.
2. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002 р.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта нерухомості» 02 лютого 2021 року Верховна Рада України.
4. ЗУ «Про іпотеку» // Відомості Верховної Ради України 05.06.2003 року.
5. ЗУ «Про оренду землі» // Відомості Верховної Ради України 06.10.1998 року.
7. Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 17.02.2011 р.
8. Державний класифікатор будівель та споруд ДК 018-2000.
9. 26 березня 2015 року Справа № 5011-38/16046-2012. Вищий господарський суд України.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Замай А.О.

студентка,

Інститут права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ (ПЕРЕГЛЯНУТА) ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

З обранням європейського вектору розвитку Україна взяла на себе зобов'язання привести національне законодавство до вимог Європейського Союзу. На думку вчених, це фактично є процесом зближення національного та європейського законодавства, що дозволить максимально ефективно врегулювати зовнішні відносини з Європейським Союзом [1, с. 6]. Тому, враховуючі євроінтеграційне спрямування України, актуальним є потреба дослідження джерел права, які регулюють соціальні відносини в ЄС, особливо Європейської соціальної хартії.

14 вересня 2006 р. Україна ратифікувала Європейську соціальну хартію (переглянуту) [2], яка набрала чинності 01 лютого 2007 р. Проте, ратифікація мала досить вибіркового характеру. Крім того, ратифікація створила таку правову ситуацію, за якої чинне соціальне законодавство, а також його зміни, які неминучі у зв'язку з оголошеними реформами у соціальній сфері, доцільно узгоджувати з вимогами Хартії. Ратифікація Хартії та особливо дотримання її норм і стандартів є однією з умов успішної реалізації європейських прагнень України. Однак одних європейських прагнень недостатньо, для оцінки поступовості до європейських стандартів потрібно провести аналіз відповідності національного законодавства ратифікованим статтям. На сьогодні Україною подано Європейському комітету з соціальних прав 11 доповідей, що свідчить про те, що вагому роль відіграє дана Хартія для нашої держави [3, с. 6].

Хартія містить категорії зобов'язань держав-учасниць. По-перше, держава-учасниця має прагнути досягнення умов для ефективної реалізації на її території прав і принципів політики у соціально-економічній галузі, проголошених у першій частині Хартії. По-друге, кожна держава-учасниця зобов'язана забезпечити реалізацію щонайменше 5-ти із 7-ми прав, перелік яких містить друга частина Хартії (право на працю; на організацію у профспілки; на колективне ведення переговорів; на соціальне забезпечення; на соціальну та медичну допомогу; право сім'ї на соціальний, правовий і економічний захист; право робітників-мігрантів та їх сімей на захист і допомогу). Але в Україні Верховна Рада не ратифікувала три із дев'яти обов'язкових статей.

Тобто, низка статей, що регулюють сферу соціального забезпечення, не були ратифіковані. Сьогодні відсутні умови для їх реалізації. Наприклад, Україна так і не взяла на себе зобов'язання, передбачені в частинах 1 та 2 статті 12 Європейської соціальної хартії (переглянутої). Також не ратифіковано статтю 13 Європейської соціальної хартії, згідно з якою Україна мала б забезпечити, щоб будь-якій малозабезпеченій особі, яка неспроможна отримати достатніх коштів своїми власними зусиллями або з інших джерел, зокрема за рахунок допомоги із соціального забезпечення, надавалась належна допомога, а у разі захворювання забезпечувався догляд, якого вимагає стан її здоров'я. У додаток не відповідають переглянутій Хартії такі положення, як п. 7 «Робота в нічний час ст. 2 «Право на справедливі умови праці», адже у законодавстві немає норми про обов'язкові медичне обстеження осіб, які зайняті на роботах у нічний час, а також недоліки, які не відповідають п. 5 «Обмеження на відрахування із заробітної плати» ст. 4 «Право на справедливу винагороду», оскільки розмір відрахування із заробітної плати не є розумним і може позбавити працівників і членів їхніх сімей коштів, необхідних для існування [4, с. 217].

Теоретично, невиконання взятих на себе зобов'язань за Європейською соціальною хартією може бути розглянуто Комітетом Міністрів як недотримання одного з трьох основних принципів функціонування Ради Європи та, відповідно, кваліфікуватися як підстава для розгляду питання про виключення держави з організації.

Однак за всю історію Ради Європи з моменту прийняття Європейської соціальної хартії (як і в інших випадках, окрім ситуації з Грецією) таке питання навіть ніколи не поставало [5, с. 78].

У цілому посилення ролі та значення Європейської соціальної хартії потрібно для подолання розриву між громадянськими, політичними та соціально-економічними правами, який усе ще існує. Співробітництво України з Євросоюзом в рамках Європейської соціальної хартії має велике значення для нашої держави. Крім того, сьогодні можна констатувати визнання Радою Європи важливості соціальних прав, постійне підвищення уваги до їх реалізації та заохочення держав до ратифікації прийнятих договорів у цій сфері. Утім, цей процес тільки набирає обертів та свідчить про поступову зміну ставлення держав до цієї групи прав людини. Разом з тим розбудова ефективного контрольного механізму за виконанням державами взятих на себе зобов'язань залежить від волі держав та їхньої готовності до реформування національного законодавства. Належна імплементація Хартії Україною та необхідність реформування соціального законодавства з урахуванням її стандартів є однією з актуальних проблем нашої держави, зволікання з проведенням реформ може не тільки негативно позначитися на економіці, але й на майбутньому держави в цілому [5, с. 80].

Отже, у Європейській соціальній хартії міститься «широкий» підхід до визначення соціальних прав та соціального захисту. Під соціальним захистом мається на увазі не тільки система захисту громадян від соціальних ризиків, а й забезпечення життєдіяльності громадян в широкому сенсі, включаючи і соціальну інтеграцію, отримання освіти, охорони здоров'я, забезпечення житлом, надання соціального обслуговування. Причина полягає в тому, що в даний час Україна не забезпечує своєму населенню рівень соціального забезпечення, який відповідає європейським стандартам. Виконання вимог Європейської соціальної хартії (переглянутої) є тенденцією подальшої адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС, і, враховуючи, що Європейський комітет із соціальних прав відзначав необхідність ратифікації всього змісту даного нормативно-правового акту, в майбутньому мають це здійснити.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 406 с.
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Міжнародний документ від 03.05.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 2007 р. № 51. С. 2096. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T060137.html
3. ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ. Європейський комітет з соціальних прав. Висновки 2019 рік. URL: <https://rm.coe.int/european-committee-of-social-rights-conclusions-2019-ukraine-ukr-/16809e21f>
4. Федорова А.Л. Зобов'язання України за Європейською соціальною хартією (переглянутою): юридичні наслідки в разі невиконання. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149248646.pdf>
5. Малюга Л.Ю. Сучасні тенденції розвитку адаптації соціального законодавства до Європейського законодавства як складової частини процесу інтеграції України до ЄС. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 212–220. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/1_2020/part_1/34.pdf
6. Лобода К.С., Кібець Д.В. Правова природа Європейської соціальної хартії. URL: https://www.ukrainepраво.com/international_law/public_international_law/pravova-pryroda-yevropeyskoyi-sotsialnoyi-khartiyi/

Мінакова А.Б.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ (ПЕРЕГЛЯНУТОЇ) ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

На сьогодні дуже важливим є розвиток другого покоління прав людини. Вони являють собою економічні, соціальні та культурні права, стан яких у державі сьогодні відіграє надзвичайно велике значення [1, ст. 170]. Відповідно до статті 1 Конституції України, визначено, що Україна є соціальною державою і євроінтеграція є конституційним курсом нашої країни, який передбачає зближення з Європейським Союзом [2]. Окрім того, Україна, як держава, яка

декларує мету вступу до Європейського Союзу, має відповідати всім критеріям членства, у тому числі й у соціальній сфері. Тому з моменту проголошення цього курсу, законодавство нашої держави поступово удосконалюється з урахуванням принципів та стандартів європейського законодавства [3; 6]. В Європейському Союзі, окрім нормативно-правових актів всесвітнього та національного значення, діють і регіональні акти. Оскільки Рада Європи визначає себе гарантом дотримання прав людини, то це яскраво виражено в законодавстві, які вона приймає. Одним з таких актів регіональної дії є Європейська соціальна хартія (переглянута).

Актуальність даного дослідження полягає у розгляді питання необхідності розвитку і відповідності українського соціального законодавства європейському, а метою є дослідження Європейської соціальної хартії (переглянутої) як взірця європейського соціального законодавства.

Європейська соціальна хартія – це нормативно-правовий акт, міжнародний договір регіональної дії, який передбачає обов'язкове виконання визначених в ньому норм сторонами, що його ратифікують. Вона була прийнята в 1961 році, але після прийняття у 1988 році Додаткового протоколу до хартії та Протоколу про поправки 1991 року, було створено комітет для її оновлення, і вже в 1996 році прийнято Європейську соціальну хартію (переглянуту).

Слід зазначити, що відповідно до Робочої групи з соціальних прав, що була створена Координаційним комітетом з прав людини в 2003 р., наведені соціальні права, визначені в Європейській соціальній хартії, можна охарактеризувати ще і як економічні та культурні [4, ст. 38]. Незважаючи на це, дослідження норм, аналіз Європейської соціальної хартії є надзвичайно важливим, оскільки, в першу чергу, даний документ містить у собі широкий спектр соціальних норм. Вони сприяють підвищенню розвитку соціального законодавства та рівня життя в країні, яка ратифікує Європейську соціальну хартію (переглянуту) шляхом реформування, або, можливо, уточнення норм власного національного законодавства у відповідність їй.

Європейська соціальна хартія (переглянута) складається з преамбули, 6 частин та додатку, який, як зазначено у документі,

становить невід'ємну частину самої хартії. Найважливішою є частина перша, вона визначає основні права та принципи, передбачені Європейською соціальною хартією, а саме нараховує закріплення 31. Наприклад, закріплення дістали такі фундаментальні права другого покоління, як право на вільний вибір професії, справедливі, безпечні та здорові умови праці, право на справедливую винагороду, особливий захист материнства, належні умови професійної підготовки, право на соціальну та медичну допомогу малозабезпечених осіб, право на житло, захист від бідності. Окрім того, в першій частині також згадуються права дітей та підлітків, трудящих-мігрантів, осіб похилого віку.

На відміну від попередньої, друга частина не містить у собі закріплення жодних прав, але визначає обов'язковими для додержання усі наведені статті сторонами, що підписали хартію. Наступні частини також є надзвичайно важливими, оскільки визначають у собі зобов'язання сторін, нагляд за їх виконанням тощо. Таким чином п'ята частина хартії містить додаткові умови застосування самої Європейської соціальної хартії (переглянутої), наприклад, передбачається заборона дискримінації, порядок дії під час війни або надзвичайного стану, обмеження, співвідношення з внутрішньодержавним правом, умови виконання взятих зобов'язань, можливість змін та доповнень хартії. Окрім того, частина шоста передбачає порядок таких дій, як підписання, ратифікацію та набуття чинності Європейської соціальної хартії, її територіальне застосування, денонсацію, визначення статусу Додатку до хартії. Щодо останнього, то він містить у собі відомості щодо сфери застосування хартії щодо захищених осіб та певні коментарі, доповнення та розтлумачення пунктів статей Європейської соціальної хартії (переглянутої).

Варто зазначити, що закріплення соціальних прав у Європейській соціальній хартії (переглянутої) має декілька особливостей. Як одну з них можемо визначити те, що самі права, хоча і закріплені у статтях, більш конкретно розкриті у пунктах, що дозволяє розширити не тільки самі соціальні права, а і можливості варіативності і виборності ратифікації прав для держав. Іншою особливістю є те, що деякі права, визначені у хартії, є достатньо складними і комплексними, а

отже розгалуженими, тобто можуть міститись у пунктах різних статей [5].

Оскільки Україна є соціальною державою з курсом на євроінтеграцію, в якій міжнародні нормативно-правові акти мають велику юридичну силу, то це не дивно, що Європейську соціальну хартію (переглянуту) було ратифіковано ще в 2006 році. В Законі України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» навіть визначено, що частину I, в якій і закріплено всі соціальні права, Україна вважатиме «декларацією цілей, до здійснення яких вона прагнучиме всіма відповідними засобами, як зазначено у вступному пункті частини I Хартії». Звідси ми можемо визначити, що Україна взяла на себе відповідальність щодо виконання зобов'язань у сфері соціального законодавства у відповідності до Європейської соціальної хартії (переглянутої) [6].

Щодо виконання цих зобов'язань, то даною хартією передбачається два види контролю: у вигляді подання національних доповідей та за процедурою колективного оскарження. Оцінку таких доповідей здійснює Європейський комітет з соціальних прав.

Незважаючи на визначену обов'язковість, реальної відповідальності за недотримання пунктів хартії не передбачається. Відсутнє і винесення обов'язкового рішення у механізмі контролю, але важливим є участь в ньому Комітету Міністрів Ради Європи як останньої його ланки. Цікавим є і те, що при контролі за виконанням зобов'язань за Європейською соціальною хартією (переглянутою) до уваги береться не тільки їх застосування, а й наявність закріплення у чинному національному законодавстві, хоча терміни внесення таких змін і не зазначено [5].

Як відомо, Україна надає доповіді кожні чотири роки. Хоча більша кількість норм, визначених у Європейській соціальній хартії і є достатньо широко відображена в українському законодавстві, в попередніх доповідях Комітетом було визначено достатньо високий рівень невідповідності, зокрема з питань нічної праці, терміну попередження про звільнення, тощо [7]. Звичайно, важливим фактором такої невідповідності є відсутність динамічного реформування національного законодавства та економічна нестабільність у країні.

Отже, ми можемо визначити, що Європейська соціальна хартія (переглянута) є одним з найважливіших документів з питань соціального права регіонального значення. Хоча і ратифікована Україною, вона потребує детальнішого та точнішого відображення у національному законодавстві задля стабільності та уніфікації соціальних прав в Україні та можливостей подальшої інтеграції в європейське суспільство.

Список використаних джерел:

1. Скаун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 406 с.
4. Європейська соціальна хартія (переглянута) і Україна / Н.Б. Болотіна, М.М. Феськов. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 36-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_3_5
5. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія Ради Європи від 03.05.1996. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_062
6. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14 вересня 2006 року № 137-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 418.
7. Conclusions 2014. Ukraine. European Committee of Social Rights. Articles 2, 4, 5, 6, 21, 22, 26, 28 and 29 of the Revised Charter. URL: <https://hudoc.esc.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22ESCPublicationDate%20Descending%22%5D,%22ESCDcLanguage%22:%5B%22ENG%22%5D,%22ESCDcType%22:%5B%22Conclusion%22%5D,%22ESCDcStateParty%22:%5B%22UKR%22%5D%7D>

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Смолінська Г.А.

студентка;

Мелех Б.В.

доцент,

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ОСОБЛИВОСТІ БУЛІНГУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Тема булінгу на сьогоднішній день являється чи не однією із найактуальніших. Проте не всі суб'єкти суспільних відносин розуміють його суть та різновидів. Почнімо із визначення цього терміну. Булінг (цькування) – дії учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному чи сексуальному насильстві. Такі дії вчиняються стосовно дитини чи дитиною щодо інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого може бути заподіяна шкода психічному чи фізичному здоров'ю потерпілого. Булінг може здійснюватись також із застосуванням засобів електронних комунікацій [5]. Існують вербальна, фізична, соціальна форми булінгу, а також кіберзалякування (кібербулінг).

Зовсім недавно цькування почали розглядати як справжню проблему для суспільства, а не як його «недолік», отож можна сказати, що й вирішення цього питання відносно нове для суддівської практики. Наприклад, за інформацією Освітнього омбудсмена України, станом на 18 грудня 2020 року було розглянуто 618 справ [2]. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» 2657-VIII від 18 грудня 2018 року [3], визначає, що такі дії вважаються правопорушенням і тягнуть за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (наразі це – 850–1700 грн) або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока

годин. Якщо булінг вчинено групою осіб чи повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, штраф – від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – 1700–3400 грн або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин. Слід зазначити, що за адміністративні правопорушення дітей до 16 років несуть відповідальність їхні батьки. За свої дії громадяни від 16 років несуть відповідальність особисто. Також передбачено і відповідальність за приховування випадків булінгу, а це 850–1700 грн або виправні роботи до 1 місяця з відрахуванням 20 % заробітку [4].

Ось приклад розгляду однієї справи з булінгу, в якій і був застосований вищезгаданий закон. 28 лютого 2019 року в м. Нетішині Хмельницької області судом було винесено першу в Україні постанову про притягнення до відповідальності за вчинення булінгу учнем відносно вчителя. Суд встановив, що учень 8 класу «вчиняв діяння, які полягали у психологічному насильстві (лайці, образах, погрозах) щодо вчителя, внаслідок чого завдано шкоди психічному здоров'ю потерпілої».

В якості доказів суд розглянув:

- пояснення вчителя;
- пояснення батьків учня;
- пояснення його класного керівника та заступника директора школи;
- письмові пояснення учнів того класу, де сталась подія.

Також суду була надана довідка про виклик швидкої допомоги потерпілому вчителю. Через те, що учневі ще не виповнилось 16 років, до відповідальності були притягнуті його батьки, які повинні будуть сплатити штраф у розмірі 850 грн та судовий збір 384 грн. Можемо зробити висновок, що судом при прийнятті рішення, були встановлені всі необхідні ознаки, що відокремлюють булінг від конфліктів чи інших ситуацій. А саме:

- було встановлено систематичність, не одноразовість такої поведінки учня;
- наявність чітко визначених сторін – кривдника та потерпілого;
- дії кривдника, наслідком яких стала психологічна та фізична шкода потерпілій особі [6].

На мою думку, в умовах пандемії, а точніше – соціальної ізоляції, особливу увагу слід приділити кібербулінгу, оскільки його головна небезпека полягає у хибному відчутті безпеки, яке виникає у зв'язку з тим, що, по суті, людина в інтернеті не має особистості, тому й почувається безкарною. За даними опитування (2019 р.), представленого Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та Спеціальною представницею Генерального секретаря ООН з питань насильства щодо дітей, третина молодих людей у 30 країнах світу стають жертвами онлайн-булінгу, а кожна п'ята молода людина змушена була пропускати заняття в школі через кібербулінг та насильство. В Україні 29 % опитаних підлітків були жертвами онлайн-булінгу, а 16 % були змушені пропускати через це шкільні заняття [7]. 2012 року з'явився новий термін – «цифрові права». Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію, згідно з якою всі права з режиму офлайн рівною мірою повинні застосовуватися щодо режиму онлайн. Саме тоді й розпочалася всеукраїнська кампанія проти кібербулінгу. Зазначається [1], що станом на 22 травня 2019 року судами винесено дев'ять рішень щодо кібербулінгу (тобто цькування із застосуванням засобів електронних комунікацій). Найчастіше це мало місце у соціальній мережі Instagram та месенджерах Viber і Telegram [1].

Незважаючи на те, що явище булінгу є відносно новим, серйозності наслідків якому приділено недостатньо уваги, однак вже зараз можна законно захищати власні права, варто лишень змінити своє ставлення до нього.

Список використаних джерел:

1. З початку року суди розглянули 121 справу про булінг [Назва з екрану]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2707057-z-pocatku-roku-sudi-rozglianuli-121-spravu-pro-buling.html>

2. За два роки дії антибулінгового закону суди першої інстанції розглянули 618 справ про цькування [Електронний ресурс]. *Освітній омбудсмен України*. Режим доступу: <https://eo.gov.ua/za-dva-roky-dii-antybulingovoho-zakonu-sudy-pershoi-instantsii-rozghlianuly-618-sprav-pro-tskuvannia/>

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» 2657-VIII від 18 грудня 2018 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>

4. Паславський С.К. Булінг: поняття, ознаки, відповідальність [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://myrivska.otg.dp.gov.ua/ua/nasha-gromad%D0%B0/novini-ta-podiyi/novini/buling-ponyattya-oznaki-vidpovidalnist>

5. Протидія булінгу [Електронний ресурс]. Міністерство освіти і науки України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/protidiya-bulingu>

6. Судова практика щодо булінгу: відмінності від інших ситуацій [Назва з екрану]. Режим доступу: <https://pravo.minjust.gov.ua/ua/articles/1419-sudova-praktika-shhodo-bulingu-vidminnosti-vid-inshih-situacij>

7. Що таке булінг? Хто і яку відповідальність буде за нього нести? І яка відповідальність передбачена за найстрашніший наслідок булінгу – самогубство? – роз'яснює Скадовський районний суд Херсонської області [Назва з екрану]. Режим доступу: <https://court.gov.ua/press/news/830461/>

Черкасов Д.О.

аспірант,

Інститут права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ РОЗШИРЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОТЕРПІЛИЙ» В АСПЕКТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ВНАСЛІДОК ДЕФЕКТУ В ПРОДУКЦІЇ

Досліджуючи питання щодо суб'єктів правових відносин щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок дефекту в продукції, слід зазначити, що дані правовідносини, як будь-які цивільні правовідносини, виникають між різними особами і передбачають наявність принаймні двох сторін, уповноваженої та зобов'язаної.

Уповноваженою особою є учасник цивільних правовідносин, наділений конкретним суб'єктивним цивільним правом, якому відповідає певний обов'язок іншої сторони, а зобов'язаною особою є учасник цивільних правовідносин, на якого покладений суб'єктивний цивільний обов'язок, виконання котрого має на меті створення

належних умов для здійснення відповідного права уповноваженої особи [4, с. 147].

Розглядаючи наведене вище через призму правових відносин щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок дефекту в продукції, можна дійти до висновку, що зазначені правовідносини характеризуються наявністю таких учасників:

- потерпілий (уповноважена особа) – особа, яка має право вимагати відшкодування завданої шкоди;

- виробник, або інша визначена законом особа, яка зобов'язана відшкодувати потерпілому шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції (зобов'язана особа).

Надаючи оцінку такому учаснику правовідносин щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок дефекту в продукції, як потерпілий, слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» (далі – Закон № 3390-VI) ним є споживач або користувач, якому завдано шкоди внаслідок дефекту в продукції [2].

При цьому визначення поняття споживач Закон № 3390-VI не містить, але в частині 2 статті 2 зазначається, що до відносин, не врегульованих цим Законом, застосовуються положення цивільного, процесуального законодавства та законодавства про захист прав споживачів, а тому ми можемо використовувати визначення цього поняття, яке міститься в Законі України «Про захист прав споживачів», відповідно до якого під поняттям споживач слід розуміти фізичну особу, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [3].

Користувачем же відповідно до пункту 3 частини статті 1 Закону № 3390-VI є фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує продукцію для провадження підприємницької діяльності або виконання обов'язків найманого працівника, чи юридична особа, яка придбаває, замовляє, використовує продукцію [2].

З огляду на зазначені вище положення, можна зробити висновок, що під визначення поняття потерпілий підпадають ті особи, які відповідають сукупності таких ознак:

1. Це фізична або юридична особа.

2. Дана особа придбала, володіє чи користується продукцією, що має дефект.

3. Внаслідок дефекту в продукції цій особі було завдано шкоди.

Однак, слід зазначити, що відповідно до зазначених нами вище законодавчих положень, виходить, що потерпілим може бути тільки споживач або користувач, тобто фізична або юридична особа, яка придбаває, замовляє, використовує продукцію для різних цілей. Однак, виходячи з наведеного стає зрозумілим, що згідно з чинним визначенням поняття потерпілого жодна інша третя особа не може бути потерпілим, а тому, якщо шкода завдана особі, яка не має статусу користувача чи споживача (що може статися досить часто), то ця особа не зможе скористатися механізмом захисту своїх прав, який визначає Закон № 3390-VI.

Прикладом такої ситуації можуть слугувати такі особи:

1. Фізична або юридична особа, яка не володіє та не використовує продукцію, яка має дефект, але майну якої завдано шкоду, внаслідок дефекту продукції (наприклад, внаслідок дефекту в продукції, сталася пожежа, яка спричинила пошкодження майна іншої особи, яке знаходилася поряд).

2. Фізична особа, яка не володіє та не використовує продукцію, але здоров'ю якої було завдано шкоди внаслідок дефекту продукції (наприклад, внаслідок дефекту в продукції, стався вибух, який спричинив опіки у перехожого).

На нашу думку, це є суттєвою прогалиною чинного законодавства в означеній сфері, оскільки залишає значну категорію осіб фактично без права на отримання відшкодування завданої ним шкоди.

Окремо слід відзначити, що положення Директиви «Про наближення законів, постанов та адміністративних положень держав-членів щодо відповідальності за неякісну продукцію» № 85/374/ЄЕС від 25 липня 1985 року (далі – Директиви № 85/374/ЄЕС) взагалі не передбачають будь-яких обмежень щодо того, які саме особи можуть бути потерпілими, а тому будь-яка особа, якій було завдано шкоди внаслідок дефекту в продукції, має право розраховувати на відшкодування завданої шкоди, скориставшись механізмом, який передбачають положення Директиви № 85/374/ЄЕС [5].

Так, зокрема група європейських експертів у своїй роботі для Європейської комісії, в якій досліджуються питання необхідності доопрацювання Директиви, зазначають, що під постраждалою стороною слід розуміти тих, кому завдано шкоди в процесі використання чи володіння продукцією, при чому це не обов'язково власники чи користувачі; постраждалою стороною можуть бути просто перехожі, які були поруч, коли стався інцидент, внаслідок чого останнім було завдано шкоди [6].

Слід зазначити, що в питанні вирішення означеної прогалини особливе місце зазвичай займає судова практика.

Так, зокрема, в даному аспекті цікавою є судова справа № 910/17944/15, яка була розглянута господарськими судам України всіх інстанцій. Предметом розгляду даної справи став спір, який виник через те, що сталося займання автомобіля марки Mercedes Benz Actoz 1884 внаслідок його дефекту, що призвело до пошкодження автомобіля позивача марки «Mercedes Benz 906», що знаходився поруч, при цьому позивач не придбавав та не користувався автомобілем марки Mercedes Benz Actoz 1884, а тому формально він не підпадав під визначення поняття потерпілий, на що й посилався відповідач, заперечуючи проти позову.

За підсумками розгляду даної справи Вищий господарський суд України в своїй постанові від 17.01.2017 року дійшов до висновку, що суб'єктами права вимоги у розумінні наведеного вище Закону № 3390-VI є будь-які особи, яким завдано майнової та (або) моральної шкоди внаслідок недоліків товару, як безпосередні покупці продукції, так і особи, яким товар перейшов на законних підставах, або сторонні особи [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що суди намагаються розширено тлумачити поняття потерпілий з метою забезпечення права на ефективний судовий захист для кожної особи, поширивши зазначене поняття й на всіх третіх осіб, а не тільки на споживачів та користувачів.

Однак, зважаючи на те, що судова практика в Україні не має статусу джерела права, а позицій судів, в тому числі Верховного суду, змінюються дуже часто на прямо протилежні, все ж таки вважаємо, що з метою вдосконалення чинного правового

регулювання у сфері відповідальності за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції, необхідно визначити поняття потерпілого як будь-яку особу, якій завдано шкоди внаслідок дефекту в продукції, що дозволить забезпечити належний механізм захисту прав всіх осіб, яким може бути завдано шкоди внаслідок дефекту в продукції.

Список використаних джерел:

1. Постанова Вищого господарського суду України від 17 січня 2017 року у справі № 910/17944/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/64233322>
2. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України від 19.05.2011 № 3390-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011 р. № 47. Стор. 1997. Стаття 531.
3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. Голос України від 08.06.1991.
4. Цивільне право України. Загальна частина / за ред.: О. В. Дзера, Н. С. Кузнцова, Р. А. Майданика. 3-тє вид. перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
5. Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31985L0374>
6. Study on emerging issues of data ownership, interoperability, (re-) usability and access to data, and liability. Final report. Luxembourg, Publications Office of the European Union. 2017. 433 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/74cca30c-4833-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en>

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Тверезенко О.О.

*завідувач сектору використання та передачі прав
інтелектуальної власності економіко-правового відділу,
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8606-8679>*

СУБ'ЄКТИ, ЯКИМ НАЛЕЖАТЬ МАЙНОВІ ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНІ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ

Українське законодавство закріплює принцип співвідношення права інтелектуальної власності та права власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено об'єкт права інтелектуальної власності (далі – ОПІВ). Згідно з цим принципом відчуження матеріального об'єкта, в якому втілено ОПІВ, не означає відчуження майнових прав інтелектуальної власності на цей об'єкт і навпаки (ст. 419 Цивільного кодексу України [7] та ч. 1 ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [3].

Даний принцип знайшов свій подальший розвиток в ч. 3 ст. 1112 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), згідно з якою «оригінал твору образотворчого мистецтва, створеного за замовленням, переходить у власність замовника. При цьому майнові права інтелектуальної власності на цей твір залишаються за його автором, якщо інше не встановлено договором» [7].

Тобто, ч. 3 ст. 1112 ЦК України встановлено, що саме при створенні твору образотворчого мистецтва автору належать майнові права інтелектуальної власності на цей об'єкт. Аналіз ч. 3 ст. 1112 ЦК України дає підстави стверджувати, що вона не поширюється на створення інших (крім творів образотворчого мистецтва) видів ОПІВ [6, с. 109].

Однак ч. 3 ст. 1112 ЦК України не узгоджується з ч. 2 ст. 430 ЦК України, згідно з якою «майнові права інтелектуальної власності на

об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором» [7].

Закон України «Про авторське право і суміжні права» частково врегульовує правовідносини щодо створення за замовленням творів у статті 33. У той же час не визначає кому належать майнові права на такі твори [3].

Ще одним законом, який регулює правовідносини щодо створення за замовленням ОПВ є Закон України «Про охорону прав на сорти рослин». У абз. 1 ч. 1 ст. 17 цього Закону встановлено, якщо сорт створено автором сорту за замовленням, то, в разі якщо договором про створення сорту за замовленням між замовником і автором сорту не передбачено інше, право на подання заявки на сорт належить автору сорту та замовнику спільно [5]. Це положення Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» узгоджується з ч. 2 ст. 430 ЦК України.

У той же час в абз. 2 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» встановлено, що «роботодавець (замовник) може передати право на подання заявки на сорт рослин на підставі закону або договору» [5]. Оскільки, як було зазначено вище, майнові права на відповідні об'єкти належать автору та роботодавцю (замовнику) спільно, не зрозуміло чому саме роботодавець (замовник) може передати свої права іншій особі. Тобто виходячи з такої норми лише роботодавець (замовник) має права передати свої права на заявку. Таким чином, вважаємо, що до абз. 2 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» необхідно внести зміни, а саме слово «може» замінити словами «та або автор сорту рослин може (можуть)».

Ще одним законом, який регулює правовідносини щодо ОПВ, створених за замовленням є Закон України «Про архітектурну діяльність». До зазначеного закону у 2004 році були внесені зміни, якими у ч. 2 ст. 40 Закону України «Про архітектурну діяльність» встановлено, що «майнові права на об'єкт архітектури як об'єкт авторського права, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта або замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором» [4]. Аналіз зазначеної норми свідчить, що була допущена технічна помилка, оскільки майнові права належать з однієї сторони

спільно автору і замовнику, у той же час вони належать автору або замовнику, що унеможлиблює наявність спільних прав. Отже, чинна редакція ч. 2 ст. 40 Закону України «Про архітектурну діяльність» не може бути застосована на практиці. У зв'язку з цим, необхідно керуватись загальними положеннями щодо визначення кому належать майнові права на ОПВ, створені за замовленням, встановлені у ч. 2 ст. 430 ЦК України.

З метою усунення технічної помилки в ч. 2 ст. 40 Закону України «Про архітектурну діяльність» у цій частині слово «або» необхідно замінити словом «та».

Вважаємо, що запропоновані зміни сприятимуть усуненню суперечностей, які є в чинному законодавстві в досліджуваній сфері.

Як було зазначено вище, у ст. 1112 ЦК України закріплені певні особливості визначення належності майнових прав на твори образотворчого мистецтва саме авторові. Натомість щодо комп'ютерних програм та баз даних, створених за замовленням органів державної влади, в законодавстві встановлений протилежний принцип: права на такі об'єкти мають належати замовнику. Так п. 4 Загальних вимог до програмних продуктів, які закуповуються та створюються на замовлення державних органів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2009 р. № 869, встановлено, що тендерною документацією та договором про створення програмного продукту повинне бути передбачено визначення, зокрема майнових прав державного органу на створений програмний продукт як на ОПВ. «Договір повинен містити положення щодо належності державному органу майнових прав та прав інтелектуальної власності на програмний продукт, що створюється на замовлення державного органу» [1]. Зазначені положення набрали чинності 11.03.2016 у зв'язку з прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 129 [2].

Таким чином, щодо визначення на законодавчому рівні суб'єктів, кому належать майнові права на ОПВ, створені за замовленням, можемо зробити наступні висновки:

майнові права на ОПВ, створені за замовленням до 01.01.2004 року належать автору, якщо інше не встановлено договором;

майнові права на твори образотворчого мистецтва, створені за замовленням після 01.01.2004 року належать автору, якщо інше не встановлено договором;

майнові права на програмний продукт, створений за замовленням органу державної влади після 11.03.2016, мають згідно договору належати такому органу;

майнові права на ОПІВ (крім творів образотворчого мистецтва та комп'ютерних програм, створених за замовленням органу державної влади після 11.03.2016), створені за замовленням після 01.01.2004, належать автору та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором.

Список використаних джерел:

1. Загальні вимоги до програмних продуктів, які закуповуються та створюються на замовлення державних органів : постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2009 р. № 869. Офіційний вісник України. 2009. № 63. Ст. 2217.

2. Зміни, що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 129. Офіційний вісник України. 2016. № 18. Ст. 742.

3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ. ВВР. 1994. № 13. Ст. 64.

4. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20 травня 1999 року № 687-ХІV. ВВР. 1999. № 31. Ст. 246.

5. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21 квітня 1993 року № 3116-ХІІ. ВВР. 1993. № 21. Ст. 218.

6. Тверезенко Е. Регулирование законодательством Украины договорных правоотношений, касающихся создания по заказу объектов права интеллектуальной собственности. *Legea si Viata*. 2015. № 1/3. С. 108–112 (Республіка Молдова).

7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. ВВР. 2003. № 40. Ст. 356.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Заболотня Ю.В.

студентка,

Інститут права

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ

Конституцією проголошено Україну соціальною, демократичною, правовою державою, що має вирішальне значення для визначення та забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності. Конституційне визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю, проголошення України правовою соціальною державою висувають особливі вимоги до правового регулювання відносин у соціальній сфері, його якості й ефективності [1, с. 84].

Крім того, механізм реалізації права соціального захисту передбачає, що людина при наявності відповідних юридичних фактів користується комплексом прав щодо забезпечення грошовими виплатами, наданням пільг, компенсацій та соціальних послуг. Для реального забезпечення цього права у суспільстві повинна діяти збалансована система засобів, процедур [2, с. 96].

Право на соціальний захист, насамперед, є правом на певні блага або, інакше кажучи, уповноважує особу вимагати різноманітних благ, визнаних суспільством як необхідні. Дане право гарантує особі за наявності відповідних умов на мінімальному рівні мати певні блага, а не отримувати їх. Державні соціальні нормативи, стандарти і гарантії є основним складником права на соціальний захист в

Україні. На них покладене важливе завдання – забезпечувати життя людей на належному рівні. Саме відповідно до них визначається рівень доходів населення, від якого безпосередньо залежить якість його життя [3, с. 75].

Вказане право, на відміну від класичних прав, прямо пов'язане з економічними можливостями держави і не реалізується без виділення необхідних коштів. У перехідний період закріплене в юридичних нормах право особи на той чи інший вид соціального забезпечення не може здійснюватися в повному обсязі, не забезпечується судовим та позасудовим захистом, у багатьох випадках є декларованим і виступає орієнтиром для виконавчої влади [4, с. 75].

Відомо, що на сьогодні існує проблема реформування соціального законодавства в Україні. Науковці визнають необхідність удосконалення системи соціального захисту населенню, оскільки існує безліч застарілих нормативно-правових актів, що потребують оптимізації задля доцільного використання бюджету. Відтак постає питання щодо можливості вносити зміни до соціального законодавства, адже на право соціального забезпечення обмежено поширюються вимоги ч. 2 і ч. 3 статті 22 Конституції України. З метою реалізації принципів рівності та справедливості при проведенні реформування соціального захисту можуть скасовуватись окремі його види, змінюватись у бік зменшення обсяги їх виплати чи надання. В результаті економічної ситуації є можливим звуження змісту та обсягів існуючих прав у сфері соціального забезпечення. Про неконституційність таких норм навряд чи потрібно сьогодні говорити. Виходячи з концепції єдиної природи прав і свобод людини та громадянина, Конституційний Суд України в питаннях збереження пільг чиновникам, як правило, посилається на ст. 22 Конституції [5]. Така точка зору є не тільки хибною, а й шкідливою, оскільки вона заважає подоланню перекосів у соціальному забезпеченні, утвердженню принципів справедливості і рівності у цій сфері.

Як наслідок, впливає наступне питання співвідношення конституційного права на соціальний захист та юридичної природи Закону про Державний бюджет України на відповідний рік. На базі даного закону визначається механізм фінансування соціальних

витрат на наступний рік, а у деяких випадках і в поточному році. Практика його прийняття свідчить, що ним вносяться суттєві зміни при застосуванні чинного законодавства, які часто погіршують права людини у сфері соціального забезпечення. Наприклад, зупинення дії певних положень і норм соціальних законів; встановлення рівня забезпеченості прожиткового мінімуму та розміру щорічної разової допомоги інвалідам війни, зміни мінімального розміру пенсії по інвалідності та інше [4, с. 76]. Можна стверджувати, що це суттєво знижує рівень гарантованості прав у сфері соціального захисту та створює у подальшому умови для прийняття популістських законів з наступним їх невиконанням через брак коштів.

Варто зазначити, якщо класичними правами є права на свободу дій, які гарантуються утриманням від дій інших осіб та виконавчої влади, то право на соціальне захист є обов'язком держави шляхом активних дій наявними ресурсами їх забезпечувати. Недостатньо проголосити ті чи інші соціальні права, але необхідно мати достатні джерела для їх фінансування. Брати на себе обов'язки із соціального забезпечення держава має право тільки на певний період (бюджетний рік), оскільки такі зобов'язання щорічно переглядаються [6, с. 19].

Цікавим є питання заявочного способу реалізації права на соціальне забезпечення, за яким особа повинна сама подати у соціальну установу заяву з проханням надати певну соціальну послугу чи пільгу. За своєю ініціативою орган соціального захисту таких дій не здійснює. Заявочний спосіб вимагає глибокого і комплексного знання кожним громадянином соціального законодавства, а це не під силу навіть професійному працівнику, який знає законодавство у межах своїх повноважень. Крім того, в Україні не налагоджене інформування зацікавлених осіб про наявність у них певних прав і порядок їх реалізації. Науковці вважають, що інколи порядок реалізації настільки складний, що особа відмовляється від його втілення у життя [7, с. 18]. Крім того, вони стверджують, що доцільним є закріплення права на соціальний захист у нормативних актах, які застосовуватимуться, лише за наявності механізму його реалізації. В умовах сьогодення існує низка актів, задля виконання приписів яких, потрібно звернутися до іншого нормативно-правового акту.

Враховуючи вищезазначене, на нашу думку, соціальний захист визнається державою і міжнародним співтовариством та займає чільне місце серед прав людини, оскільки ним від народження до смерті неодноразово користується кожна людина. Право соціального захисту за своєю природою суттєво відрізняється від класичних прав і потребує особливого механізму реалізації та охорони, що забезпечується ідеологічними, соціальними та організаційними гарантіями.

Список використаних джерел:

1. Сіньова Л.М. Теоретико-правові аспекти охоронної функції права соціального забезпечення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 87–90.
2. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: становлення і розвиток в Україні : Навч. посіб. Київ, 2005. С. 96–116.
3. Малюга Л.Ю., Глоба А.О. Реалізація принципу наукової обґрунтованості формування соціальних стандартів в контексті права на соціальний захист в Україні. *Юридичний бюлетень*. Випуск 10. 2019. С. 213–220.
4. Луцький І.М. Проблеми гарантій забезпечення прав людини у сфері соціального захисту. *Економічна наука*. Івано-Франківськ, 2018. С. 35–36. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2008/10.pdf
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 22.
6. Стичинський Б. Соціальний захист громадян: проблеми та гарантії. *Право України*. 2015. № 3. С. 18–20.
7. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення. *Право України*. 2010. № 2. С. 18–22.

Порицька Ю.М.

студентка,

Інститут права

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СІМЕЙ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КАРАНТИНУ

Особливе місце у системі соціального захисту населення має соціальний захист сімей з дітьми, оскільки саме сім'я є природним та основним осередком суспільства, якій повинен гарантуватися захист з боку держави, особливо в період утримання та виховання неповнолітніх дітей. Реалії 2020 року засвідчили, що вже рік світ бореться з пандемією коронавірусної інфекції (COVID-19) і запровадження карантинних обмежень є негативним чинником, який впливає на здійснення державою соціального захисту сімей з дітьми.

COVID-19 офіційно було віднесено до особливо небезпечних інфекційних хвороб (Наказ МОЗ України від 25.02.2020 р. № 521). Пандемія коронавірусної хвороби (далі – COVID-19) та карантинні обмеження, пов'язані з нею, загострили системні проблеми у всіх галузях сучасної політики України, в більшій мірі у сфері соціального захисту. У багатьох суспільствах зазначені обставини призвели до появи дискусій про міру відповідальності держави за добробут та соціальний захист населення. На думку вчених, головне завдання держави – це захищати інтереси всіх громадян без винятку і вживати усіх, навіть жорстких і не популярних, заходів, щоб не допустити розповсюдження епідемії, завадити поширенню панічних настроїв серед населення та використовувати досвід інших країн, що опинилися в епіцентрі розповсюдження коронавірусу, який спричинив безпрецедентну ситуацію в усьому світі [1, с. 131].

В березні 2020 року через загрозу епідемії коронавірусної інфекції в Україні та для недопущення поширення COVID-19 першими діями держави було прийняття таких нормативно-правових актів як постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2020 р. № 215 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від

11 березня 2020 р. № 211» «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [2], та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» [3]. Дані нормативно-правові акти стали підґрунтям для розроблення ряду заходів та рекомендацій, що покликані забезпечити захист прав та інтересів дітей в умовах запровадження карантину.

Слід акцентувати увагу, що пандемія змінила увесь світ, введення карантинних обмежень, самоізоляція родин, дистанційна робота та навчання, опанування нових та інноваційних технологій, переосмислення відносин між людьми у суспільстві. Все це породило нові психо-логічні феномени і тенденції. Розгортаються дистанційні психологічні дослідження, змінюється система освіти, запроваджуються медіа-опосередковані форми праці, – все це нові контексти, які потребують рефлексії, осмислення і пошуку обґрунтованих відповідей [4, с. 98].

Перед державою постає питання захисту прав найбільш уразливих груп населення підчас пандемії COVID-19, на нашу думку, такою категорією є сім'ї з дітьми, хоча за наявними свідченнями, COVID-19 менше вражає дітей та молодь, проте, на додаток до впливу на здоров'я сім'ї з дітьми, очікується погіршення їх рівня життя, причому на такі сім'ї непропорційно сильний вплив справлятимуть прямі та непрямі наслідки. Криза в сфері охорони здоров'я може спричинити системну кризу, яка найсильніше вразить малозабезпечені багатодітні сім'ї та дітей з інвалідністю. Значна частка малозабезпечених сімей з дітьми працюють у неформальному секторі з поденною оплатою праці, тому заходи зі стримування поширення COVID-19 вплинуть на їх доходи. Такі невідкладні заходи, як закриття шкіл, потенційно здатні позитивно впливати на поширення захворюваності, проте вони можуть непропорційно сильно вплинути на спроможність сімей з дітьми отримувати доходи. З одного боку, ті батьки, які можуть працювати в дистанційному режимі, зазнають обмеження через необхідність доглядати дітей удома. З іншого боку, батьки, робота яких не дозволяє працювати

вдома, часто стоять перед вибором: або втратити заробітки, або залишати дітей без належного догляду.

Насамперед, варто зрозуміти, що в доктрині юридичної науки розуміється під поняттям соціальний захист. Науковці підкреслюють, що його поняття трактується неоднозначно, адже його розглядають за сутністю, змістом, формами надання. Часто висловлюються протилежні точки зору: від визнання соціального захисту як важливої функції держави до твердження про те, що це є правові гарантії, спрямовані на забезпечення основних прав і свобод громадян [5, с. 17]. Так, існує погляд, що соціальний захист, відповідно до законодавства України, означає політику держави, спрямовану на забезпечення прав і гарантій людини у сфері рівня життя, головною метою якої є надання кожному членові суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності, можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності. Державні механізми із забезпечення соціального захисту спрямовані на кожну людину, стосуються не лише найменш забезпечених категорій, а й населення в цілому [6].

Ярошенко І.С. розуміє соціальний захист як діяльність держави, яка здійснюється в рамках державного управління і спрямована на запобігання ситуаціям соціального ризику в нормальному житті особи, що забезпечує підтримання оптимальних умов життя і закріплення у системі правових норм щодо регулювання суспільних відносин, які складаються при задоволенні потреб особи належному матеріальному забезпеченні і спеціальних фондів через індивідуальну, форму розподілу замість оплати праці чи як доповнення до неї [7, с. 14]. Крім того, Внукова Н.М. вважає, що соціальний захист – це державна підтримка верств населення, які можуть зазнати негативного впливу ринкових процесів з метою забезпечення відповідного життєвого рівня, тобто заходи, що включають надання правової, фінансової, матеріальної, допомоги окремим громадянам (найбільш вразливих верств населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення [9, с. 7].

На нашу думку, на сьогодні соціальний захист сімей з дітьми в Україні не може забезпечити ефективного подолання несприятливих наслідків соціальних ризиків, оскільки потребує докорінної зміни

нормативно-правового регулювання. Водночас постійне вдосконалення законодавства у цій сфері шляхом внесення змін до нормативно-правових актів, які були прийняті раніше, свідчить про низький рівень правотворчої діяльності, порушення принципу збереження стабільності правового простору, довіри громадян до закону та діяльності держави, призводить до складності розуміння нормативно-правових актів у цій сфері.

Основною метою держави є забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини, зокрема, сприяння створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, зважаючи на окремі випадки, які потребують негайного/ невідкладного реагування в інтересах дитини в умовах запровадження карантину.

Міністерство соціальної політики контролює ситуацію щодо захисту прав дітей та соціальної підтримки сімей з дітьми в умовах карантину. Так, було розроблено та надіслано обласним та Київській міській державним адміністраціям рекомендований алгоритм дій щодо захисту прав дітей та соціальної підтримки сімей з дітьми в умовах карантину. Міністерством внесена рекомендація щодо забезпечення місцевими органами влади обов'язкової госпіталізації дітей, осіб, визнаних в установленому порядку недієздатними, що проживають спільно із законними представниками, яких було госпіталізовано у зв'язку із захворюванням на COVID-19, у разі неможливості їхнього тимчасового влаштування в сім'ї родичів, знайомих. Для цього в регіонах мають бути визначені заклади охорони здоров'я, до яких буде можливо влаштувати таких дітей.

Отже, зважаючи на положення наведені вище, можна дійти до такого висновку, що соціальний захист сімей з дітьми в умовах карантинних обмежень становить собою процес державної підтримки поєданого родинними зв'язками кола осіб, на яких сильно вплинули умови пандемії коронавірусної хвороби, з метою забезпечення відповідного життєвого рівня.

До основних дій держави, що забезпечують соціальний захист сімей з дітьми слід віднести проведення: 1) аналізу списків дітей та визначення сімей, в яких існує найбільший ймовірний ризик

неналежного забезпечення потреб дітей та порушення їхніх прав;
2) спілкування (онлайн, телефоном) та консультацій з дитиною, її батьками, іншими законними представниками, особами, в сім'ї яких вона виховується, щодо стану забезпечення потреб дитини, наявних проблем у сім'ї, необхідної допомоги, відповідального ставлення батьків до виконання своїх обов'язків по догляду та вихованню дитини;
3) визначення ймовірних ризиків для життя і здоров'я дитини та проведення, у разі необхідності, оцінки рівня її безпеки із залученням представників охорони здоров'я та Національної поліції України;
4) соціальної підтримки сім'ї, у тому числі натуральної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Сіньова Л.М. Правове регулювання соціальної безпеки населення на період пандемії COVID-19. Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри : матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 23 квітня 2020 року). Суми, 2020. 178 с.

2. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2020 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2020-%D0%BF#Text>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 23.06.2020 р. № 2709-IV в редакції від 20.10.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>

4. Сіньова Л.М. Поняття і види соціального дистанціювання у період пандемії COVID-19 в освітньому процесі. Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів : тези допов. учасн. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 06 листопада 2020 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина. Київ : «Освіта України», 2020. 168 с.

5. Малуго Л.Ю. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : монографія. Київ : Хай-Тек, 2013. 264 с.

6. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. Київ : Центр громадської експертизи, 2010. 104 с.

7. Ярошенко І.С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини і громадянина в Україні : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : спеціальність 12.00.07. Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. Київ, 2006. 18 с.

8. Внукова Н.М. Соціальне страхування. Конспект лекцій для студентів спеціальностей усіх форм навчання. Харків : видавництво ХДЕУ, 2004. 216 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Голік Д.Д.
студентка;

Біла-Тюріна Ю.З.
*кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
Івано-Франківський юридичний інститут*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Проведена в останні роки реформа правоохоронних органів та створення Національної поліції України, поставила більш високі, вимоги до організації роботи Національної поліції України в цілому і кожного співробітника окремо. Істотне збільшення заробітної плати, оперативне реагування на факти порушень серед співробітників органів Національної поліції України та інші заходи, спрямовані на вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ, не завжди призводять до очікуваного результату, існують випадки надходження скарг громадян щодо правопорушень зі сторони органів Національної поліції. В даний час, співробітники органів Національної поліції за порушення законодавства та підзаконних правових актів можуть бути притягнуті до кримінальної, цивільної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності. Крім того, за порушення встановлених професійно-етичних принципів і норм, співробітник органів Національної поліції несе моральну відповідальність.

Не існує єдиного визначення поняття «відповідальність». Взагалі кажучи, поняття відповідальності стосується: 1) попередніх зобов'язань, які має людина стосовно майбутніх дій та поведінки (наприклад, нормативних та моральних зобов'язань), і 2) приписів *ex post*, на які може бути покладено відношення до минулих вчинків

або поведінки (наприклад, нормативні, моральні, причинно-наслідкові). Зазначимо, що нормативна та моральна відповідальність мають для них вимір *ex ante* (зобов'язання) та *ex post* (дія чи бездіяльність); тоді як причинно-наслідковий зв'язок, судження – це цілком постконструкти. Тобто, ці вони можуть бути покладені лише на дії / поведінку, які вже відбулися, або у випадку, коли не було виконано зобов'язання вчинити певні дії.

Юридична відповідальність є обов'язком правопорушника перетерпіти певні негативні санкції за скоєне правопорушення, які визначаються у встановленому законом порядку. Варто звернути увагу на те, що юридична відповідальність настає в разі вчинення певних негативних дій, що тягне за собою шкоду суспільним відносинам. Такі негативні дії можуть відбуватись також з боку поліцейських під час здійснення ними своїх повноважень. Важливо відмітити, що в разі вчинення протиправних дій працівником поліції не під час виконання своїх професійних обов'язків, він буде притягуватися до відповідальності на загальних засадах. Слід зазначити, що відповідальність має певні характерні ознаки:

- 1) сам факт дії чи бездіяльності, яка призвела до правопорушення;
- 2) норма закону;
- 3) використання державного примусу;
- 4) застосування санкцій щодо правопорушника в процесуальному порядку.

Згідно зі статтею 19 Закону України «Про Національну поліцію України», відповідальність поліцейських поділяється на такі види, як кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, матеріальна та дисциплінарна [1]. Охарактеризуємо їх більш детально.

Найсуворішою за санкціями є кримінальної відповідальності, яка настає в разі вчинення дій, які загрожують життю та здоров'ю людини. Підставою притягнення поліцейського до кримінальної відповідальності є вчинення ним суспільно небезпечного діяння, яке передбачене Кримінальним кодексом України.

Адміністративна відповідальність для працівників поліції настає за скоєння протиправних дій, які не створюють велику небезпеку для суспільства. Санкції за такі правопорушення є менш суворими та регламентуються КУпАП. В статті 15 цього Кодексу йдеться про те,

що відповідальність за адміністративні правопорушення поліцейські несуть згідно з нормами Дисциплінарного статуту Національної поліції України [2].

Окремої уваги заслуговує дисциплінарна відповідальність. В основі настання цього виду відповідальності лежить дисциплінарний проступок. До дисциплінарної відповідальності притягуються поліцейські, які неналежним чином виконали свої обов'язки або вийшли за межі своїх повноважень. Згідно статті 13 Дисциплінарного статуту до поліцейських застосовуються такі види дисциплінарних стягнень, як зауваження, догана, звільнення з посади, сувора догана, пониження у спеціальному званні на один ступінь та звільнення із служби в поліції [3].

При цьому, вітчизняна система притягнення працівника органів Національної поліції до відповідальності має недоліки, зокрема, в її основі лежить принцип «покарання винного», проте було б більш доцільно акцентувати її мету на «уникненні самого правопорушення». Прикладом такої системи виступає німецька модель відповідальності. Німецька система притягнення поліцейських до відповідальності за допомогою причинно-наслідкового зв'язку дозволяє зробити атрибуцію поліції якомога простішою та прозорою.

Протиправна поведінка поліцейських, що призводить до притягнення до відповідальності в Німеччині поділяється на два види:

- 1) невиконання зобов'язань, передбачених приватним законодавством;
- 2) невиконання зобов'язань, передбачених публічним законодавством [4, с. 25].

В німецькому законодавстві в основі притягнення до відповідальності лежить причинно-наслідковий зв'язок. При цьому, німецьке поліцейське законодавство все зводить до причини виникнення небезпеки. В цьому плані закон націлений не на те, щоб суто притягнути до відповідальності, а на те, щоб уникнути вчинення правопорушення. Відправною точкою для визначення причини тут є умова, без якої не настає небезпечний випадок. Кілька взаємодіючих факторів причинного ланцюга, остання ланка якого приводить до

вчинення правопорушення, викликають безпосередню небезпеку. Відповідно, згідно з цією теорією, відповідальним за протиправну поведінку є той, хто своїми діями перший порушує законодавство, до вчинення правопорушення.

Окрім особи, яка робить останній причинний внесок по часу, винуватцем буде й та особа, яка раніше була задіяна в причинно-наслідковому ланцюгу, якщо така поведінка призвела до протиправної дії або бездіяльності. З іншого боку, відповідальність за поведінку людини, яка вплинула на причинно-наслідковий зв'язок, повинна застосовуватись за наявності двох критеріїв:

- 1) зацікавлена особа повинна брати участь у конкретній небезпечній ситуації;
- 2) дія повинна бути незаконною у сенсі порушення загального обов'язку поліції не втручатися.

З аналізу цих критеріїв можна дійти висновку, що лише протиправна поведінка особи робить її винною і призводить до відповідальності. Дія поліцейського є незаконною, якщо він переступає своє правове коло, тобто зобов'язання діяти або утримуватися від дії. Тому вважаємо, що дана модель відповідальності може бути взята до уваги при вдосконаленні інституту відповідальності працівників Національної поліції України.

Таким чином, юридична відповідальність працівників Національної поліції України діалектично пов'язана з юридичною відповідальністю, як загальним поняттям. Основними видами юридичної відповідальності працівників Національної поліції України як спеціальних суб'єктів права є кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна, матеріальна відповідальність.

Кожен із зазначених видів має специфічні риси. При цьому, особливістю юридичної відповідальності працівників Національної поліції України є підвищений рівень відповідальності, специфічне коло підстав настання, склад правопорушення, що завжди тісно пов'язаний з державно-владними повноваженнями працівника Національної поліції України.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X : ред. від 27.04.2021.
3. Про дисциплінарний статут в органах внутрішніх справ України : Закон України від 22.02.2006 № 3460-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 29. Ст. 245.
4. Götz V. Allgemeines Polizei- und Ordnungsrecht. Ein Studienbuch. 14., neu bearb. Aufl. München: Beck, 2008. 230 p.

Русін Р.М.

*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

ЕЛЕКТРОННА ДЕРЖАВА: ЕЛЕКТРОННИЙ ОБІГ ДОКУМЕНТІВ – ІННОВАЦІЯ, ЯКА ЗМІНИТЬ УКРАЇНУ І СУСПІЛЬСТВО

Розвиток суспільно-економічного ладу наряду залежить від комерціалізації та інноваційних процесів, запроваджених, зокрема, державою в рамках реформування усіх сфер діяльності. Необхідність адаптації суспільства до мінливих умов існування шляхом вироблення нових призначень, засобів і технологій за останній рік набула різноманітних втілень в роботі державних органів.

Зокрема, активно запрацював електронний суд, українці освоюють застосунок «Дія». Наразі у широкому дискурсі перебувають прийняті і набравші 10.06.2021 силу зміни до законодавства щодо обліку трудової діяльності працівників.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі» (далі – Закон) передбачає оцифрування відомостей стосовно трудової діяльності працівників. Протягом наступних 5 років

роботодавці або самі громадяни повинні внести до Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування відомості про свій трудовий стаж. Відповідно до Закону, облік трудової діяльності працівника здійснюється в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування у порядку, визначеному Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». І вже тут виникає питання, адже сфера правового регулювання вказаного закону не поширюється на трудові відносини, а державний реєстр створюється для забезпечення: ведення обліку платників і застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та їх ідентифікації; накопичення, зберігання та автоматизованої обробки інформації про сплату платниками єдиного внеску та про набуття застрахованими особами права на отримання страхових виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та нарахування та обліку виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [1, ст. 16].

Так, на кожну застраховану особу заводиться персональна електронна облікова картка, до якої включаються, зокрема, відомості про трудову діяльність особи, у тому числі за період до 1 січня 2004 року (далі – електронна трудова книжка). Відомості, зазначені в цьому пункті стосовно періодів роботи та інших періодів, які відповідно до законодавства, що діяло раніше, зараховувалися до стажу роботи та займаних особою посад за період до набрання чинності Законом, вносяться до даних реєстру застрахованих осіб на підставі трудової книжки особи, а за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній – документів, передбачених порядком підтвердження наявного стажу роботи за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, встановленим Кабінетом Міністрів України. Порядок та черговість подання відомостей для створення електронних трудових книжок визначаються Пенсійним фондом за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення [1, п. 5 ч. 4 ст. 20]. Поки що такий порядок не

визначений і роботодавці мають користуватися вказівками Закону та Порядком обліку трудової діяльності працівника, фізичної особи-підприємця, фізичної особи яка забезпечує себе роботою самостійно, в електронній формі, затвердженого постановою КМУ від 27.11.2019 р. № 1084 (далі – Порядок). Згідно з Порядком, відомості про трудову діяльність працівника подаються Пенсійному фонду України через веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України у вигляді копій передбачених законодавством документів, виготовлених шляхом сканування з обов'язковим накладенням страхувальником або працівником кваліфікованого електронного підпису. Зазначені відомості можуть бути подані також в оцифрованому вигляді [2, п. 6]. При цьому, Невід'ємною складовою відомостей, поданих страхувальником, є сканована копія згоди працівника щодо надання дозволу на обробку його персональних даних, передбачених Порядком [2, п. 7]. Натомість Закон не містить такої вимоги і не зрозуміло, чи потрібно роботодавцеві окремо брати дозвіл при перенесенні даних до реєстру та передачі їх пенсійному фонду.

Позитивним, за прогнозами, є те, що персоналізований облік у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є складовою частиною Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. Це тягне за собою спрощення процедури оформлення пенсії (нарахування буде відбуватись автоматично (для пенсії за віком) або за зверненням особи), однак конкретних роз'яснень з цього приводу також поки немає. Однак, робота реєстрів і доступ до них вимагає створення особистих електронних кабінетів та наявності ЕЦП, що тягне за собою проблему доступності для усіх верств населення цього функціоналу.

Введення електронних трудових книжок та дані в реєстрі застрахованих осіб повинні запобігти виникненню питань щодо необхідності сплати ЄСВ та, відповідно, винесення необґрунтованих податкових повідомлень рішень.

Цікаво також, яким буде порядок внесення змін до записів електронної трудової книжки у випадках, наприклад, оскарження незаконного звільнення і зміни підстави та ухвалення відповідного судового рішення про зміну або вилучення запису.

Отже, чергові нововведення в русі «paperless» вже діють попри відсутність конкретно визначених процедурних моментів, залишається аналізувати практику та знаходити шляхи вирішення усіх питань.

Список використаних джерел:

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI // Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>

2. Про запровадження обліку трудової діяльності працівника, фізичної особи – підприємця, фізичної особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, в електронній формі: постанова КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1084 // Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1084-2019-п#Text>

Русін Р.М.

*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО РЕЄСТРАТОРА КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАВОВИХ ІННОВАЦІЙ

Розвиток суспільно-економічного ладу напряму залежить від комерціалізації та інноваційних процесів. З метою направлення таких процесів у русло економічного розвитку, розвитку державотворення та інтеграції необхідне однозначне та повноцінне правове регулювання інноваційної діяльності і всіх її учасників. Процес розвитку інновацій з кожним днем набуває більш стрімкого темпу і, відповідно, вимагає таких же новітніх форм його втілення та все більш широких можливостей застосування. Це тягне за собою необхідність встановлення належних умов та правових аспектів реалізації у всіх сферах життєдіяльності.

Відображення та регулювання інноваційної діяльності в нормативно-правових актах стосується сфери господарювання та розвитку економіки. Так, законодавство України дає наступне визначення інновацій: «інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [1].

Проте, наукова думка щодо створення та втілення інновацій відрізняється більш широким застосуванням, наявності у інших сферах життєдіяльності, зокрема у правничій.

Незважаючи на широкий спектр літератури, присвяченій інноваціям, ми не зустрінемо концептуального вивчення цього поняття і явища як на теоретичному, так і на методологічному рівнях у правовому середовищі (право, правовідносини, правосвідомість, законність, правопорядок, суб'єктивні права, нормативні акти). Між тим останнім часом пошук нових трактувань, сенсу інновацій в праві стає все більш актуальним. Під правовою інновацією пропонується розуміти впроваджене в правову систему нововведення, яке якісно поліпшує її елементи з метою гармонізації чинного права. Причина інновацій – необхідність адаптації суспільства до мінливих умов існування шляхом вироблення нових призначень, засобів, технологій і продуктів людської діяльності (речей, знань, символів, комунікацій, механізмів соціалізації).

За такого, доцільним є питання діяльності приватних реєстраторів у сферах державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, а також реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

До 2015 року в Україні діяла Державна реєстраційна служба, яка була реорганізована і передана у підвідомчість Міністерства юстиції і як результат – створено Департамент нотаріату та державної реєстрації.

Наразі доступ до Єдиних та Державних реєстрів з метою вчинення відповідних дій мають: посадові особи державного органу, органу місцевого самоврядування (далі – ОМС); державний нотаріус; приватний нотаріус; державний/приватний виконавець. Державним реєстратором може бути:

1) громадянин України, який має вищу освіту за спеціальністю правознавство, відповідає кваліфікаційним вимогам, встановленим Міністерством юстиції України, та перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації прав;

2) нотаріус;

3) державний, приватний виконавець – у разі накладення/зняття таким виконавцем арешту на нерухоме майно під час примусового виконання рішень відповідно до закону [2].

Практика та реалії показали, що визначене законом коло осіб, які надають послуги у сфері державної реєстрації та внесення відомостей не відповідає тому попиту та потребам, які виникають у суспільстві. Враховуючи компетенцію нотаріусів, а також той факт, що департаменти з надання адміністративних послуг перенасичені заявниками лише підтверджує вказане. Спроби покращити роботу департаментів шляхом створення чат-боту, який відстежує стан черги, чи електронний запис на конкретну дату і час на практиці не покращив становище для пересічного громадянина. Особливо критичною стала обстановка під час карантинних обмежень пов'язаних з коронавірусом SARS-CoV-2: запис до електронної черги не гарантує вільну дату і час, а навіть якщо і вдалося записатись, через перевантаження на обраний час можна не розраховувати (рис. 1, 2).

Крім того, 02.11.2019 набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності» від 03.10.2019 № 159-IX, яким із числа суб'єктів, що здійснюють повноваження у сфері державної реєстрації було виключено акредитованих суб'єктів. Відповідно всім державним реєстраторам, які перебували в трудових відносинах з акредитованими суб'єктами було анульовано доступ до реєстрів шляхом скасування ідентифікаторів доступу, що також збільшило обсяг роботи для департаментів та нотаріусів [3].

Вказане спричинило досить напружену ситуацію у сфері надання послуг з державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. За такого, виникла ідея створення інституту приватного реєстратора, що створить альтернативу у виборі реєстратора та 14.11.2019 р. була

подана відповідна петиція на суспільне обговорення, яка не була підтримана необхідною кількістю голосів [4].

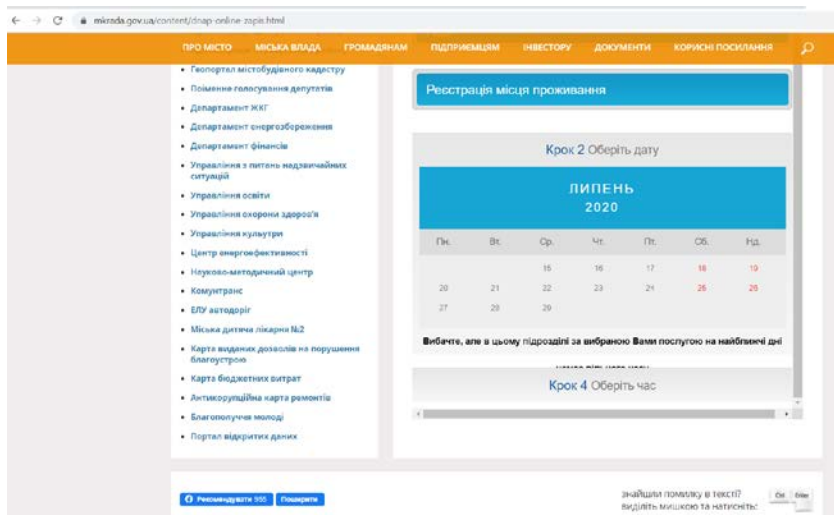

Рис. 1

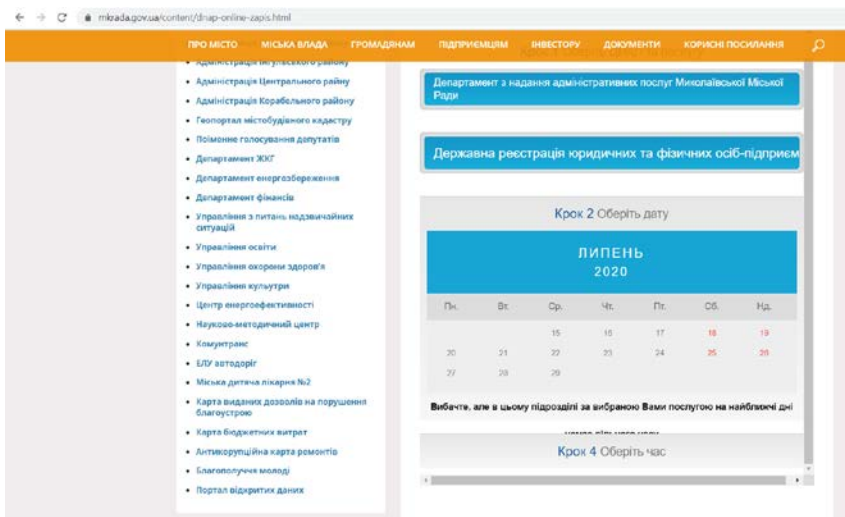

Рис. 2

Серед переваг такого інституту можна виділити:

- розширення можливостей отримання послуг;
- створення альтернативи для фізичних та юридичних осіб у виборі реєстратора;
- розвантаження роботи державних реєстраторів ОМС і як результат – покращення ефективності їх роботи та збільшення довіри громадян;
- збільшення можливостей у працевлаштуванні.

Але головні недоліки – це ризики, пов’язані зі зловживаннями та можливий вплив на інститут приватного реєстратора. Тому досягнення загальнодержавного добробуту і розвитку можливе за сприяння держави – створення умов та визначення правового поля, а також через діяльність конкретних суб’єктів, які здатні оптимізувати та забезпечити виконання цих умов.

Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV // Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV // Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
3. Список акредитованих суб’єктів державної реєстрації. Департамент нотаріату та державної реєстрації // Веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/spysok-akred-sdr>
4. Електронна петиція № 22/078680-еп // Веб-сайт Президента України. – Режим доступу: <https://petition.president.gov.ua/petition/78680>

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Ісаєнко А.А.

слухач магістратури,

Академія державної пенітенціарної служби

**СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ,
ВИРОБІВ І РЕЧОВИН В УСТАНОВАХ
ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ**

Позбавлення волі, пов'язане з обмеженням прав і свобод засудженого, передбачає штучне обмеження його здатності задовольняти власні потреби. Ця обставина є причиною прагнення особи, позбавленої волі, розширити встановлені законом межі обмежень, що незмінно призводить до порушення порядку відбування покарання, а часто і до кримінального правопорушення під час відбування покарання у місцях позбавлення волі та обмеження волі [1]. Досягнення цілей цього виду покарання значною мірою залежить від забезпечення ізоляції засуджених, як головної вимоги режиму, як зазначено у ч. 1 ст. 102 Кримінально-процесуального кодексу України. Ізоляція, на думку М.О. Стручкова, досягається шляхом розміщення засудженого в спеціальному місці позбавлення волі – виправній установі. Перш за все, це означає фізичну ізоляцію засудженого. Вона полягає в тому, що засуджений, як правило, постійно перебуває в огороженій і охоронюваній зоні, а в колоніях і тюрмах особливого режиму, як правило, він завжди знаходиться в камері. За межами установи виконання покарань засуджені пересуваються під ескортом, що заважає їм спілкуватися з іншими особами. Ізоляція забезпечується також тим, що встановлюється особливий порядок контактів засудженого із зовнішнім світом [2].

Таким чином, коли особа перебуває у місцях позбавлення волі, деякі канали зв'язку з особами, які перебувають на волі, виключаються, інші, використання яких дозволено засудженим, перебувають під контролем адміністрації виконавчої установи. Оскільки ізоляція засуджених як основна вимога режиму визначена законом, дозвіл на їх контакти з особами, які перебувають на волі, та сфера таких контактів базуються на нормативних актах.

Виконання позбавлення волі, пов'язане з обмеженням прав і свобод засудженого, саме по собі породжує протидію з його боку діяльності, що здійснюється адміністрацією пенітенціарної установи. Основою цієї опозиції є бажання особистості, фізична свобода якої обмежена, розширити рамки, встановлені законом, що не дозволяє задовольнити виникаючі потреби.

Важливу роль у цьому напрямку відіграє робота співробітників установ виконання покарань та правоохоронних органів щодо блокування каналів надходження заборонених предметів та речей, їх виявлення та вилучення безпосередньо у засуджених, оскільки не можна заперечувати, що рівень торгівлі забороненими установами залежить від стану криміногенної та оперативної ситуації в них.

Правопорушення у місцях позбавлення волі має свою специфіку, що пояснюється особливістю офіційних та неформальних відносин між засудженими, з одного боку, та ними та адміністрацією виправних установ – з іншого. Важливою особливістю цього правопорушення є те, що воно порушує нормальне функціонування пенітенціарної установи, перешкоджає процесу ресоціалізації засуджених, формує почуття загальної недовіри до пенітенціарної системи та її працівників.

Кримінально-виконавча правопорушення тісно пов'язані з іншими негативними явищами – алкоголізмом, наркоманією, торгівлею холодною зброєю, самогубством. Тому підхід до боротьби з ним повинен бути комплексним і охоплювати всі ці явища. Те саме стосується кримінологічних досліджень у цій галузі [3].

Слід зазначити, що вчинення деяких правопорушень пов'язане із проникненням до місць позбавлення волі, заборонених засудженими до використання речей та предметів. Робота пенітенціарної системи, яка часто проводилася без перерв, підривається внаслідок вчинення таких

досить поширених правопорушень, як перенесення заборонених предметів та предметів до місць позбавлення волі різними способами.

До предметів, наявність яких у засуджених негативно впливає на забезпечення встановленого законом порядку виконання та відбування покарання, в першу чергу належать: наркотики, алкогольні напої, гроші, мобільний зв'язок, гострі предмети, вибухові пристрої, холодна та вогнепальна зброя, спеціальні засоби активної оборони. Більшість із цих заборонених предметів та речовин потрапляють до засуджених із-за меж каральної системи. До найпоширеніших видів заборонених предметів, які незаконно потрапляють до установ виконання покарань, належать: гроші, алкоголь, наркотики. Допуск до засуджених за цими справами має негативні наслідки, пов'язані із ускладненням оперативної ситуації у виправних установах, виникненням надзвичайних подій кримінального характеру. Це передбачає постійну роботу персоналу щодо виявлення та вилучення заборонених предметів у засуджених. Наявність грошей у засуджених прискорює реалізацію злочинних планів. Гроші служать засобом підкупу співробітників та інших осіб, щоб переконати їх вчинити незаконні дії, наприклад, доставку алкоголю та наркотиків засудженим, надання їм різних пільг та встановлення зв'язків із правопорушниками за межами в'язниць.

Гральні карти, порнографічні матеріали та предмети можуть бути використані для з'ясування стосунків між засудженими, що призводять до вбивств та інших злочинів. Значна кількість втеч із місць покарання відбулася із використанням топографічних карт, компасів, літератури з топографії, бойових мистецтв, службового розведення собак. У деяких випадках літературу використовували службового використання. Різні хитрощі застосовують засуджені для втеч з в'язниць, використовуючи військову та іншу форму, шапки та взуття. Викрадені або передані офіційні документи, що посвідчують особу, можуть бути предметом втечі. До таких предметів належать: камери, фотоматеріали, хімічні речовини, кінокамери, відео- та аудіоапаратура, обладнання зв'язку та інші предмети, зазначені в Правилах внутрішнього розпорядку установи виконання покарань. Юридична природа правопорушень, пов'язаних із введенням заборонених статей до пенітенціарної системи, полягає в тому, що в

результаті таких дій в першу чергу порушується режим утримання засуджених [4; 5].

У кримінально-виконавчому праві, як правильно зазначав І.Г. Богатирьов, принцип законності виявляється у забезпеченні верховенства права, що регулює виконання покарання та його пріоритети, перед чинними нормативними актами, що регулюють суспільні відносини в цій галузі [6, с. 151]. З приводу цього К.Г. Махніцька вважає, що як зазначено у ч. 7 ст. 106 КВК України, перелік та кількість предметів та речей, які можуть мати при собі засуджені, визначаються нормативними актами Міністерства юстиції України. У цьому випадку їх зберігання, а також предметів, заборонених до використання в колоніях, не дозволяється [7]. Зокрема, такий перелік предметів, продуктів та речовин, зберігання та використання яких заборонено засудженими, викладено в додатку 3 до Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (предмети, вироби та речовини, вилучені з цивільного обігу; будь-яка зброя; транспортні засоби; гроші та цінності; інші) [8]. Такий підхід законодавця до регулювання цього питання не можна вважати правильним, він суперечить вимогам чинного законодавства України (ст. 2 КПК).

Слід також зазначити, що визначення переліку предметів, зберігання та використання яких заборонено засудженим у місцях позбавлення волі не на рівні закону, а на основі Правил внутрішнього розпорядку, є неконституційною діяльністю. Цей висновок також ґрунтується на положеннях частини третьої статті 63 Конституції України, яка говорить, що засуджений користується усіма правами людини та громадянина, крім обмежень, встановлених законом та встановлених вироком суду.

Таким чином, встановлений в законі порядок визначення переліку предметів, засобів та речовин, зберігання та використання тих, хто засуджений до візуалізації заборонених, не відповідає нормам Конституції України та є видозміннями з урахуванням сучасних правових реалій та бажань України інтегруватися в європейський правовий простір. Необхідність видозміни кримінально-виконавчого законодавства України щодо обґрунтованого продиктовано сучасністю для створення виховного впливу на засуджених та виконання завдань кримінально-виконавчої системи.

Список використаних джерел:

1. Хохрин С.А. Правовые и организационные проблемы перекрытия каналов проникновения в пенитенциарные учреждения запрещенных предметов. *Вестник Воронежского института МВД России*. 2012. Вып. 3. С. 75.
2. Стручков Н.А. Курс исправительно-трудового права : Проблемы Особенной части. Москва : Юрид. лит., 1985. С. 80.
3. Богатирьев І.Г. Кримінально-виконавча характеристика наркозалежних осіб в умовах позбавлення волі : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2013. С. 73.
4. Копотун І.М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях : монографія. Київ : ПП «Золоті ворота», 2013. С. 215.
5. Копотун І.М. Кримінологічна характеристика проникнення до засуджених до позбавлення волі заборонених предметів. *Форум права*. 2013. № 1. С. 486–491.
6. Кримінально-виконавче право України : підручник / О.М. Джужа, І.Г. Богатирьев, О.Г. Колб, В.В. Василевич та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О.М. Джужа. Київ : Атіка, 2010. 752 с.
7. Кримінально-виконавчий кодекс України : прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.
8. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затв. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2813/5. Київ : Міністерство юстиції України, 2018. 116 с.
9. Конституція України : чинне законодавство станом на 16 січня 2019 року : офіц. текст. Київ : Алерта, 2019. 80 с.

Костеленко В.М.

студентка,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕВТАНАЗІЇ

На сьогоднішній день в Україні надзвичайно поширене питання евтаназії. Розглянемо це поняття ширше. Евтаназія – це навмисне позбавлення життя безнадійно хворої людини з метою припинення її страждань. В юридичній літературі дію медичного працівника за евтаназію розглядають як умисне вбивство. Не дивлячись на те, що

українське законодавство не містить самого визначення поняття «евтаназія», але чітко забороняє її здійснення [1].

Евтаназія може бути активна і пасивна. Активна –це введення помираючому ліків або інші дії, що викликають швидку смерть. Такою часто вважають і самогубство з лікарською допомогою (надання хворому на його прохання препаратів, які вкорочують життя). Пасивна евтаназія передбачає умисне припинення підтримуючої терапії хворого.

У світі накопичено чималий досвід правового регулювання відповідальності за евтаназію. Кожна держава має свій погляд щодо такого методу припинення життя, тому їх можна поділити на декілька груп [2, с. 109; 5, с. 19; 6, с. 32; 7, с. 50]. Перша група – це держави, котрі повністю легалізували евтаназію, як пасивну, так і активну. Це Нідерланди та Бельгія. Друга група – держави, котрі дозволяють тільки пасивну евтаназію. Це Ізраїль, Швейцарська конфедерація. Третя – держави, у яких відсутні закони, що легалізують евтаназію, але кримінальне законодавство не переслідує лікарів, що сприяють евтаназії. Це Іспанія, Колумбія та Швеція. Четверта група – це держави, котрі регулюють питання евтаназії шляхом прийняття судового рішення (прецеденту). Це США та Великобританія. П'ята – держави, які передбачають кримінальну відповідальність за такі діяння. Це Німеччина та Італія. Шоста – це держави, у яких передбачена кримінальна відповідальність за підбурювання до евтаназії. Це Португальська Республіка, Бразилія, Республіка Чилі, Канада. Сьома – це держави, у яких на короткий строк був прийнятий закон щодо легалізації евтаназії, але потім був відмінений. Це Австралійський Союз і Франція. До останньої групи ми віднесли б ті держави, де законодавець встановив альтернативу легалізації евтаназії та виділив окремий склад злочину «вбивство з жалю». Наприклад, така норма закріплена в кримінальному кодексі Республіки Перу. На підставі викладеного зазначимо, що говорити про однаковість світової спільноти не доводиться.

При вирішенні проблеми евтаназії в Україні варто враховувати досвід країн, які легалізували інститут евтаназії, і використати цей досвід з метою недопущення можливих зловживань. Перша у світі спроба легалізації евтаназії була здійснена в 1906 р. у штаті Огайо

(США). Але законодавчі збори проголосували проти законопроекту. [3]. Першою країною, яка легалізувала активну і пасивну евтаназію в Європі, є Нідерланди. 10 квітня 2001 р. верхня палата парламенту Нідерландів затвердила закон, який звільняє від кримінальної відповідальності лікарів, які допомагають хворим позбутися життя. Прийняття цього закону стало наслідком того, що в цій країні з роками все більше загострювалися суперечності між законами у цій сфері і реальною негласною практикою. За неофіційними даними, евтаназія в Нідерландах здійснюється з 1984 р. [4].

Прибічники та супротивники евтаназії підкреслюють морально-етичний аспект даного діяння. Перші заявляють, що аморально і не гуманно змушувати страждати людину, яка помирає в муках, у той час як можна полегшити її страждання. Другі стверджують, що аморально позбавляти людей життя: це суперечить принципам лікарської професії та етичним нормам.

У Верховній Раді України питання щодо евтаназії розглядалося, але обурення духовенства не дозволило винести рішення, тому воно й досі залишається відкритим.

Тож однозначний висновок щодо можливості застосування евтаназії зробити складно. Дозволяючи проведення евтаназії, потрібно враховувати безліч факторів, чітко визначити процедуру, одним із таких є право на життя, яке декларується ст. 27 Конституції України, в якій зазначено: «Кожна людина має невід’ємне право на життя». Оскільки право на життя гарантує недоторканність фізичного існування людини, а тому не допускає розпорядження ним ким-небудь, окрім самої людини. Незважаючи на досвід іноземних країни, нормативне підґрунтя в галузі прав людини та численні обговорення медиків, досить складно буде встановити добровільність ухвалення рішення. І навіть у тому випадку, коли добровільна згода пацієнта є очевидною, завжди буде залишатися сумнів у правомірності та правильності такого рішення.

Список використаних джерел:

1. Закон України : Основи законодавства України про охорону здоров’я: (стаття 52 в редакції Закону № 2427 від 17.05.2018). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Чернышева Ю.А. Правовое регулирование эвтаназии в зарубежных странах. *Закон и право*. 2008. № 6. С. 109.

3. Ворона В.А. Право на евтаназію як складова права людини на життя. *Право України*. Київ, 2010. № 5. С. 199–205.

4. Janssen, André (2002). The New Regulation of Voluntary Euthanasia and Medically Assisted Suicide in the Netherlands. *Int J Law Policy Family*, 16(2): 260–269.

Чубата Д.О.

студентка;

Науковий керівник: Копйова І.А.

кандидат юридичних наук, асистентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 310 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Злочинний світ в Україні все активніше розростається у сфері наркобізнесу, забираючи життя і здоров'я тисяч людей. Злочинні організації та окремі особи спрямовують свою діяльність на поширення незаконного обігу наркотичних засобів, підшують нові форми та засоби створення та розповсюдження наркотиків, втягують значну кількість осіб до їх вживання. Зазначене призводить до подальшого загострення криміногенної ситуації в країні. Це стає реальною загрозою, що підриває національну безпеку нашої держави і створює дуже серйозні проблеми для міжнародного співтовариства.

Відповідно до Конституції України ст. 49 кожній людині надається право на охорону здоров'я, а на державу покладається обов'язок забезпечити їй це право [5]. Проте в останні часи у нашій країні спостерігається поширення вживання наркотиків, зокрема серед молоді. Так, Український медичний та моніторинговий центр з алкоголю та наркотиків Міністерства охорони здоров'я України у своїх дослідженнях вказали, що станом на 2020 рік наркотики вживають від 323 тис. до 425 тис. осіб [3]. А згідно з даними в Єдиному звіті про кримінальні правопорушення у цьому ж році

кількість облікованих кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин становила 28 338 випадки [2]. Це пояснюється тим, що, по-перше, відбувається погіршення соціально-економічного становища країни, а по-друге, збільшуються обсяги культивування наркотиковмісних рослин.

З огляду на велику небезпеку для суспільства, законодавцем у Кримінальному кодексі України було передбачено розділ XIII, який отримав назву «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення». Однією з найнебезпечніших форм злочинної діяльності у цій сфері є, зокрема, культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, відповідальність за яку передбачена ст. 310 Кримінального кодексу України (Посів або вирощування снотворного маку чи конопель) [6]. Козар В. А. у своїй праці слушно зауважує, що це кримінальне правопорушення є першою стадією незаконного обігу наркотиків рослинного походження, а тому виступає головною передумовою існування переважної його частини. Справді, зазначені рослини традиційно обираються правопорушниками й наркоділками як сировина для створення на їх основі різноманітних речовин, обіг яких в державі заборонено [4, с. 56].

Об'єктивну сторону складають два альтернативних діяння: 1) незаконний посів або 2) незаконне вирощування предмету цього кримінального правопорушення [6]. При цьому, Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» дозволяється культивування даних рослин суб'єктами господарювання виключно на підставі ліцензії для здійснення відповідних видів діяльності [7].

Слід зазначити, що у науці кримінального права під поняттям «незаконний посів» розуміється внесення без належного дозволу на будь-якій земельній ділянці у ґрунт насіння або розсади снотворного маку чи конопель. А незаконне вирощування розглядається як будь-які дії для догляду за посівами і сходами з метою доведення їх до стадії дозрівання (рихлення, прополювання, букетування, прорідження, полив, підживлення). Проаналізувавши вказане, можна визначити, що науковці пов'язують вказані поняття саме із ґрунтом,

автоматично виключаючи альтернативні методи посіву та вирощування наркотиковмісних рослин.

На сьогодні інформаційний простір мережі Інтернет містить відомості щодо можливості вирощування рослин без використання ґрунту, а саме шляхом застосування методу гідропоніки. За такої технології рослина отримує поживні речовини не з ґрунту, а з волого-повітряного чи твердого середовища, яке насичене мінеральними добривами. Наприклад, вироком Києво-Святошинського районного суду Київської області від 06.09.2012 р. було засуджено особу за ч. 1 ст. 309, ч. 1 ст. 310 та ч. 3 ст. 313 Кримінального кодексу України. У справі зазначалося, що засуджений у мережі Інтернет знайшов спосіб для вирощування коноплі. З матеріалів та приладів, які були придбані ним разом із дружиною облаштував приміщення для вирощування коноплі за принципом гідропоніки. Суд прийшов до висновку, що сукупність виявленого готового продукту – особливо небезпечний наркотичний засіб (канабіс), сировина (рослини роду коноплі), засоби та матеріали (добрива), допоміжні пристосування, обладнання для вирощування рослин вказують на те, що представлені на дослідження об'єкти використовувалися для незаконного вирощування рослин роду коноплі із подальшим виготовленням з них наркотичного засобу (канабісу) [1].

Сама по собі конопля є рослиною, вирощування якої вимагає дотримання певної сукупності умов: поливу, освітлення, температури. Вбачається необхідність нового підходу до тлумачення понять «незаконний посів» та «незаконне вирощування». Така необхідність покликана, окрім вищезазначених мінімальних умов посіву та вирощування, наміром передбачити використання більш удосконалених технологій (методу гідропоніки).

На підставі вищезазначеного, вважаємо за необхідне під поняттям «незаконний посів» розуміти дії, спрямовані на висів насіння рослин або розсади без належного дозволу на будь-яких земельних ділянках (підготовлених чи порожніх) безпосередньо у ґрунт, так і в спеціально пристосоване середовище без використання ґрунту. А під поняттям «незаконне вирощування» – догляд (рихлення, прополовання, букетування, прорідження, полив, підживлення, гідропоніка тощо) за посівами і сходами з метою доведення їх до стадії дозрівання.

Список використаних джерел:

1. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 06.09.2012 р. у справі № 1-421/12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/28243092>
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за 2020 рік. URL: <https://www.gp.gov.ua>
3. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2020 рік (за даними 2019 року). URL: <https://cmhmda.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zvit-shhodo-narkotykiv-ta-alkogolyu-za-2020-rik.pdf>
4. Козар А.В. Кримінологічна характеристика та запобігання Національною поліцією України посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель : дис. ... д-ра філос. : 081, 08 / Дніпро. МВС України, Дніпропетр. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 225 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр>

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Кучинська І.В.

кандидат фармацевтичних наук,

*Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз СБУ*

**ЗАСТОСУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ
СУЧАСНИХ ПОРТАТИВНИХ АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАНЬ
НА МІСЦІ ЗЛОЧИНУ**

Перші години розслідування на місці злочину мають вирішальне значення для правоохоронних органів, допомагають отримати необхідні факти та дані, розуміння особистості потенційних підозрюваних. Дослідження, що проводяться криміналістами на місці злочину в режимі реального часу надзвичайно важливі для прискорення та ефективності проведення досудового розслідування, оскільки вони запобігають затримкам, що пов'язані з відправкою матеріалів для дослідження в судово-експертні лабораторії, дозволяє знайти людину поки та не покинула місце злочину або не знищила докази.

В даний час логістика та бюрократія часто забирають більше часу, ніж сам лабораторний аналіз, що зводить зусилля на мінімум. Крім того, фрагментований збір криміналістичної інформації призводить до зниження якості розслідування.

Використання портативної техніки дозволяє зробити простими та швидкими дослідження поза лабораторними умовами, справи можна буде розглядати тільки один раз. Це призведе до величезного скорочення паперової роботи та бюрократії; справи будуть оброблені, завершені, повідомлені в той же день; необхідно буде

потрібно тільки забезпечити транспортування речових доказів до місця остаточного зберігання. Переваги судово-криміналістичних розслідувань в реальному часі на місцях численні, така технологія може значно підвищувати швидкість та ефективність системи кримінального правосуддя.

Сучасні традиційні методи, що використовуються для проведення аналізу ДНК, віднімають багато часу, вимагають великого та коштовного устаткування. Для скорочення часу обробки зразка розроблена система Bioanalyzer 2100 (Agilent Technologies), що дозволяє швидко обробляти генотип протягом 25 хвилин. Також розроблені більш портативні системи Rapid DNA и IntegenX RapidHIT™ 200.

Мініатюрні мас-спектрометри цікаві застосуванням їх для хімічного аналізу на місці події в поєднанні з швидким результатом, високою чутливістю та специфічністю.

Компанії Agilent Technologies, Griffin Analytical Technologies, MKS Instruments, Syagen Technology, CDS Analytical, D-tect Systems, Bruker Corporation, Scintrex Trace, FLIR Systems, Smiths Detection, Torion Technologies, Inficon, Perkin Elmer розробили портативні мас-спектрометри, що забезпечують високий потенціал для використання в криміналістичних дослідженнях. Продемонстровані різні приклади застосування мас-спектрометрів, пов'язані з виявленням наркотиків, вибухових речовин та займистих рідин. Розроблені методики, які дають швидкі результати (< 3 хв) та пропонують величезний потенціал для використання співробітниками правоохоронних органів та військовими.

Американськими фахівцями запропонований спосіб контролю синтезу метамфетаміну в режимі реального часу за допомогою методу мас-спектрометрії. Представлена розробка та застосування мобільного мас-спектрометра на транспортному засобі для виявлення прекурсорів та побічних продуктів синтезу метамфетаміну шляхом просторового аналізу атмосфери. Отримані результати – мас-спектри маркуються за допомогою GPS.

Виявлення хімічних маркерів синтезу заборонених речовин в подальшому може застосовуватися для виявлення їх синтетичних маршрутів, визначати місцезнаходження підпільних лабораторій,

негласно проводити відбір проб, що допоможе правоохоронним органам в подальшій роботі.

Електрохімічні сенсори використовуються для виявлення слідів вибухових речовин на місцях. Ідентифікація слідів вибухових речовин є важливим, але часто трудомістким процесом. Можливість виявлення вибухових речовин на місці вибуху або поруч дає значні переваги по часу при розслідуванні. Будь-який підозрілий твердий матеріал можна просто розчинити в підтримуючому електроліті та за допомогою вольтамперометричного сканування визначити присутність ТНТ [1].

Паперові сенсори – нова альтернативна технологія для виготовлення простих, недорогих, портативних, одноразових аналітичних пристроїв для багатьох областей застосування, включаючи клінічну діагностику, контроль якості харчових продуктів та моніторинг навколишнього середовища. Унікальні властивості паперу, що забезпечують пасивний перенос рідини та сумісність з хімічними речовинами, є основними перевагами використання паперу в якості сенсорної платформи [2].

Виявлення бойових отруйних речовин, вибухових речовин та моніторинг наркотиків – лише мала частина областей застосування, в яких можуть використовуватися портативні аналітичні пристрої на паперовій основі [3]. Використовуються в ситуаціях, коли першорядне значення має швидке та точне визначення вибухового матеріалу без необхідності в додатковому обладнанні [4].

Портативні аналітичні пристрої на паперовій основі дозволяють проводити аналіз ДНК безпосередньо на місці події, усуваючи необхідність лабораторних досліджень, аналіз групи крові та резус-фактора, виявлених на місці злочину, що дозволяє провести первинну перевірку можливих підозрюваних. Розроблений простий паперовий пристрій для визначення груп крові зі штрих-кодом, який швидко зчитується смартфонами [5].

Раман та спектроскопія поглинання в ближній інфрачервоній області спектру широко використовується для криміналістичних досліджень наркотичних засобів, вибухових речовин, речовин невідомої природи, лакофарбових, полімерних матеріалів,

тонерів, паст ручок, волокон, напоїв, аналізу крові, дорогоцінного каміння та мінералів.

Не руйнуючи речовину та її упаковку, менш ніж за хвилину проводять у польових умовах точні експрес-дослідження підозрілих субстанцій незалежно від їх зовнішнього вигляду та агрегатного стану. Дає можливість працювати з мікрокількостями речовини, тим самим надаючи правоохоронним органам ресурси для швидкого та легкого виявлення заборонених речовин.

Раман-спектроскопія успішно використовується для ідентифікації статі людини шляхом проведення аналізу сухих плям крові, продемонстровано також ідентифікацію на відмінність людської та тваринної крові [6].

Раман-спектроскопія також використовується для аналізу дорогоцінних каменів та мінералів [7]. Великий потенціал демонструє використання портативних Раман-спектрометрів в ядерній криміналістиці для досліджень урану [8].

Наведений далеко не повний перелік методів, які застосовуються для криміналістичних цілей та в реальному часі безпосередньо на місці злочину.

Вдосконалення приладової бази, програмного забезпечення та поява високоточного обладнання сприятимуть розробці потужних інструментів судової розвідки для виявлення потенційних зв'язків між справами та доказами, кращому розумінню злочинної діяльності, моніторингу та оптимізації роботи правоохоронних органів, підвищенню ефективності судово-криміналістичних розслідувань, сприянню у попередженні злочинності та правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Yu H.A., DeTata D.A., Lewis S.W., Silvester D.S. Recent developments in the electrochemical detection of explosives: Towards field-deployable devices for forensic science, *Trends in Analytical Chemistry*. 2017. № 97. P. 374–384.
2. Salles M.O., Meloni G.N., Araujo W.R., Paixão T.R.L.C. Explosive colorimetric discrimination using a smartphone, paper device and chemometrical approach, *Analytical Methods*. 2014. № 6. P. 2047–2052.
3. Peters K.L., Corbin I., Kaufman L.M., Zreibke K., Blanes L., McCord B.R. Simultaneous colorimetric detection of improvised explosive compounds using

microfluidic paper-based analytical devices (μ PADs), *Analytical Methods*. 2015. № 7. P. 63–70.

4. Noiphung J., Talalak K., Hongwarittorn I., Pupinyo N., Thirabowonkitphithan P., Laiwattanapaisal W. A novel paper-based assay for the simultaneous determination of Rh typing and forward and reverse ABO blood groups, *Biosensors and Bioelectronics*. 2015. № 67. P. 485–489.

5. Guan L., Tian J., Cao R., Li M., Cai Z., Shen W. Barcode-Like Paper Sensor for Smartphone Diagnostics: An Application of Blood Typing, *Analytical Chemistry*. 2014. № 86. P. 11362–11367.

6. Fujihara J., Fujita Y., Yamamoto T., Nishimoto N., Kimura-Kataoka K., Kurata S., Takinami Y., Yasuda T., Takeshita H. Blood identification and discrimination between human and nonhuman blood using portable Raman spectroscopy, *International Journal of Legal Medicine*. 2017. № 131. P. 319–322.

7. Ali E.M.A., Edwards H.G.M. Analytical Raman spectroscopy in a forensic art context: The non-destructive discrimination of genuine and fake lapis lazuli, *Spectrochim. Acta Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy*. 2014. № 121. P. 415–419.

8. Ho Mer Lin D., Manara D., Lindqvist-Reis P., Fanghänel T., Mayer K. The use of different dispersive Raman spectrometers for the analysis of uranium compounds, *Vibrational Spectroscopy*. 2014. № 73. P. 102–110.

Сухай А.М.

*завідувач сектору вибухотехнічних
та пожежнотехнічних досліджень,
Закарпатський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

**ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ДОКУМЕНТІВ,
ЩО ВЕДУТЬСЯ В ПІДРОЗДІЛАХ
ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ, ЯКІ МОЖЛИВО
ВИКОРИСТАТИ СУДОВОМУ ЕКСПЕРТУ
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПОЖЕЖНО-ТЕХНІЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ**

Дослідження ефективності дій підрозділів пожежно-рятувальної служби має базуватись на аналізі тих чи інших дій з урахуванням фактичного і необхідного часу на їх здійснення.

Раніше не було окремої методики з даного питання, але зараз ми її вже маємо. Це Методика дослідження дій особового складу органів управління та пожежно-рятувальних підрозділів під час проведення пожежно-технічної експертизи, яка розроблена Харківським НДІСЕ Міністерства юстиції України, реєстраційний код 10.8.34.

Але, на сьогоднішній день, деякі нормативні документи, на які є посилання у даній методиці, втратили чинність, що може поставити під сумнів висновок експерта при її використанні.

Так, Статут дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, затверджений наказом МНС України від 13.03.2012 № 575, втратив чинність у зв'язку із набуттям чинності (27.07.2018) наказу МВС України від 26.04.2018 № 340 «Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж, зареєстрований в Мін'юсті 10.07.2018 за № 801/32253, яким затверджено Статут дій у

надзвичайних ситуаціях + додаток та Статут дій під час гасіння пожеж + додаток.

Також в даній методиці є посилання на «Справочник руководителя тушения пожара» [1], який видавався ще за часів СРСР, а на сьогоднішній день УкрНДЦЗ виданий новий Довідник керівника гасіння пожежі – Київ : ТОВ «Література-Друк», 2016. – 320 с.

Тому, є необхідність при проведенні експертиз за даним напрямком користуватися зазначеними вище документами та додатково вказувати їх у переліку використаних методик та інформаційних джерел.

Приблизний перелік інформаційних джерел та документів, що на сьогоднішній день ведуться в пожежно-рятувальних підрозділах та які можливо використовувати при проведенні досліджень щодо встановлення правильності дій підрозділів під час гасіння пожежі [2]:

- аудіозаписи;
- розклад виїзду;
- план залучення сил та засобів для гасіння пожеж на території району;
- обласний план залучення сил та засобів на гасіння пожеж та надання допомоги у ліквідації надзвичайних ситуацій на території області;
- план взаємодії щодо надання взаємної допомоги під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та гасіння пожеж на територіях сусідніх обласних гарнізонів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;
- книга служби пожежно-рятувального підрозділу (аркуш наряду на службу);
- журнал пункту зв'язку частини;
- картка оперативно-тактичних дій;
- оперативні плани пожежогасіння на об'єкти;
- оперативні картки пожежогасіння на сільські населені пункти;
- оперативна обстановка під час гасіння пожежі;
- схема розташування сил та засобів.

Проаналізувавши зазначені вище інформаційні джерела та документи можна отримати необхідну інформацію про залучені сили і засоби, порядок дій пожежно-рятувальних підрозділів, про дії та

розпорядження КГП під час гасіння пожеж та роботі з документами оперативного реагування.

При цьому, даний перелік не є вичерпним і може змінюватись в залежності від запитань, що ставляться на вирішення пожежно-технічної експертизи, набуття чинності нових або втрати чинності старих нормативних документів.

Окремо необхідно зупинитися на моменті наявності допусків у особового складу пожежно-рятувальних підрозділів на право виконання обов'язків керівника гасіння пожежі.

Відповідно до пункту 1 глави 9 Статуту дій під час гасіння пожеж, затвердженого наказом МВС України від 26.04.2018 № 340, КГП можуть бути посадові особи органів управління та підрозділів гарнізону ОРС ЦЗ, які отримали (підтвердили) в установленому порядку допуск до самостійного виконання обов'язків КГП [3].

Але необхідно зазначити, що на сьогоднішній день порядок отримання (підтвердження) допуску посадових осіб органів управління та підрозділів гарнізонів ОРС ЦЗ до самостійного виконання обов'язків КГП відсутній, а допуски, що видавалися до моменту закінчення дії попереднього Статуту (27.07.2018), мали термін дії 2 роки.

Також сьогодні, у зв'язку із активним процесом децентралізації влади та утворенням територіальних громад, ми можемо спостерігати створення значної кількості підрозділів місцевої пожежної охорони.

Але, у зв'язку із втратою чинності Положення про місцеву пожежну охорону, яке було затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 № 202 (згідно ПКМУ від 30.12.2015 № 1171), їх діяльність нормативно, крім статті 62 Кодексу цивільного захисту України, якою визначено ким утворюється МПО, її фінансування, можливість співфінансування, ким розробляється та погоджується положення про МПО, не регламентована [4].

Тобто питання надання допуску до керівництва гасінням пожеж, порядок підготовки персоналу МПО, ведення документації МПО на сьогодні не регламентоване і залишається відкритим.

Список використаних джерел:

1. Методика дослідження дій особового складу органів управління та пожежно-рятувальних підрозділів під час проведення пожежно-технічної експертизи, яка розроблена Харківським НДІСЕ Міністерства юстиції України. Реєстраційний код 10.8.34.

2. Порядок організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб в органах управління і підрозділах Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій, затверджений наказом МВС від 07.10.2014 № 1032, зареєстрований в Мін'юсті 04.12.2014 за № 1563/26340.

3. Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж, затверджений наказом МВС від 26.04.2018 № 340, зареєстрованим в Мін'юсті 10.07.2018 за № 801/32253.

4. Кодекс цивільного захисту України.

Ткаченко Д.Р.

курсант,

Науковий керівник: Кисельов А.О.

кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Особливо важливе місце в кримінальному процесі під час здійснення його стадій відіграє саме джерело інформації, від якого залежить надійність, правдивість та її достовірність. Кримінальний аналіз характеризується як специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності, що полягає в ідентифікації та якомога більш точному визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією, яка стосується кримінального правопорушення, і будь-якими іншими даними, що були отримані з різних джерел, їх використанням в інтересах ведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, їх аналітичної підтримки [1, с. 82].

Джерела інформації – це встановлені законом бази та банки даних із широким типом представництва, які використовуються у практиці, діяльності державних організацій, при здійсненні ними своєї діяльності, при передачі особистої інформації. Такі джерела можуть поділятися на відкриті та закриті. Джерелами інформації щодо проведення кримінального аналізу можуть виступати інформація, яка отримана в процесі оперативно-службової діяльності поліції, засобів масової інформації, у тому числі мережі Інтернет, з інших джерел, а також результати стратегічного кримінального аналізу та власні аналітичні напрацювання.

Згідно із положеннями статті 25 Закону України «Про Національну поліцію», поліція має право здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність в рамках якої також здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу [2]. Під час здійснення кримінального аналізу відбувається забезпечення цілеспрямованого пошуку, виявлення, фіксація, вилучення, упорядкування, аналізу та оцінки кримінальної інформації, її представлення, передача та реалізація.

Звертаючись до досліджень Зайця О.М., простежується розкриття стратегічного та оперативного кримінального аналізу, де джерелом інформації можуть бути бази даних, матеріали досудових розслідувань, у тому числі протоколи допитів свідків і підозрюваних, матеріали оперативно-розшукових справ, звіти інших органів, повідомлення ЗМІ тощо.

Автор також наголошує на тому, що мета збирання та аналізу інформації характеризується створенням та перевіркою гіпотез та висновків щодо минулих, теперішніх й майбутніх протиправних дій, включаючи опис структури та сфери діяльності кримінально-протиправних груп та передачу керівному складові чіткої інформації, яка безпосередньо належать до оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій [3].

Отже, до джерел інформації під час кримінального аналізу можна віднести будь-які матеріали, які були отримані в результаті проведення оперативно-службової діяльності поліції, а також знаходяться у відкритому вигляді в засобах масової інформації, у тому числі мережі Інтернет, в інших джерелах, а також результати

стратегічного кримінального аналізу та власні аналітичні напрацювання.

Список використаних джерел:

1. Власюк О.В. Роль і місце кримінального аналізу у розкритті та розслідуванні злочинів на державному кордоні України. *Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару*. Харків : Інститут підготовки юрид. кадрів для СБУ Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2011. Вип. 3. Ч. 1. С. 82–85.

2. Закон України «Про Національну поліцію» 02.07.2015 № 580-VIII, дата редакції від 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 22.03.2021).

3. Заєць О.М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 17–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2016_4_4

Філатова-Степанова В.І.

*судовий експерт сектору трасологічних досліджень,
Закарпатський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС*

ЗНАЧИМІСТЬ СЛІДІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Будь-який злочин супроводжується певними змінами у навколишньому середовищі. Саме такі зміни і є слідами злочину. Слід являє собою відображення злочинних дій, окремих елементів злочинного акту. У широкому розумінні слід утворюється в результаті механічної контактної взаємодії двох об'єктів. Один з них утворює слід і називається слідоутворюючим. Об'єкт, на якому утворюються сліди, – це слідосприймаючий об'єкт, або слідосприймаюча поверхня. Ділянки поверхні слідоутворюючого та слідосприймаючого об'єктів, якими вони доторкалися під час утворення сліду, називаються контактними поверхнями.

Історично використання слідів з метою розкриття злочинів відомо з давніх часів (особливо це стосується держав Стародавнього Сходу:

Індії, Китаю, Камбоджі, Японії). Ще у сивій давнині для розслідування злочинів та розшуку злочинця запрошували добре обізнаних осіб – мисливців, слідопита, лікарів та інших «фахівців», які допомагали знаходити злочинців за допомогою залишених слідів [1, с. 26].

Навіть у тлумачному словнику української мови слід означає: відбиток ноги чи лапи на якій-небудь поверхні; заглибини, смуги і т. ін., що залишаються на якійсь поверхні чи в просторі від переміщення чогось, свідчить про щось; характерний відбиток, який з'явився внаслідок чогось; наслідок чієїсь діяльності, якої-небудь події і т. ін. [2].

Щодо визначення поняття «слід» у криміналістиці існують деякі протиріччя між вченими. Так, І.М. Якимов називав слідом відбиток предмета на будь-чому, що дозволяє судити про його форму або призначення. С.М. Потапов вважав, що слід – це відображення на матеріальних предметах ознак явищ, причинно пов'язаних із розслідуваною подією [3, с. 78]. У сучасній криміналістиці поняття сліду розглядається за кількома аспектами. У широкому розумінні слід – це результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок учинення злочину: матеріально-фіксовані зміни одного об'єкта на інший; поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення первинного положення, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, фрагменти розбитого віконного скла). Сліди в широкому розумінні охоплюють: комплекси елементів, властивих певним подіям (сліди дорожньо-транспортної пригоди, сліди пожежі тощо); зміни обстановки (поява або зникнення предметів, зміна їх місця розташування); зміна вигляду або стану предмета (зламаний замок). На сучасному етапі розвитку криміналістики як сліди розглядаються: звукові сліди, запахові сліди, сліди-мікрочастки, сліди-речовини, сліди генетичного коду людини.

Традиційно трасологія вивчає сліди тільки у вузькому розумінні, а саме – матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому (сліди-відображення). Сліди-відображення виникають внаслідок взаємодії двох об'єктів і мають достатньо широке розповсюдження: це сліди рук людини, ніг, взуття, зубів,

транспортних засобів, знарядь та інструментів тощо. Сліди-відображення є основним предметом вивчення у трасології.

Трасологія базується на таких наукових положеннях:

– всі об'єкти матеріального світу є індивідуальними. Кожний об'єкт індивідуальний і тотожний тільки самому собі. Індивідуалізація об'єкта здійснюється за збігом загальних і окремих ознак;

– за певних умов зовнішня будова одного об'єкта може відбитися на іншому. Точність відображення залежить від фізичних властивостей слідоутворюючого і слідоприймаючого об'єктів, механізму слідоутворення. За матеріально-фіксованими слідами можлива ідентифікація (встановлення тотожності) об'єкта, який їх залишив;

– відносна стійкість об'єктів, які залишають свої сліди. Об'єктами механічної контактної взаємодії можуть бути тільки тверді тіла, які мають доволі стійкі зовнішні ознаки;

– відбиття у сліді зовнішньої будови предмета є перетвореним (має вид негативу). У сліді ознаки зовнішньої будови предмета переважно мають дзеркальне відображення [4, с. 58].

Незважаючи на склад злочину, будь яке скоєне правопорушення залишає за собою сліди. Залишені сліди можуть бути видимі, маловидимі або ж невидимі. Видимі сліди це ті, які добре помітні неозброєним оком і виявляються без яких-небудь спеціальних прийомів (об'ємні сліди знаряддя злочину па перешкоді, слід шини колеса автомобіля, пляма крові тощо). Маловидимі і невидимі це ті, які виявляються за допомогою спеціальних прийомів та засобів. Для виявлення маловидимих (сліди рук на твердих і гладких поверхнях, сліди-накладення волокон тканини) і невидимих (сліди рук на папері) слідів використовуються додаткове освітлення, найпростіші оптичні прилади (збільшувальне скло), а також механічний і хімічний вплив спеціальними засобами-порошками, парами, реагентами.

Слід зазначити, що саме завдяки знанням з трасології можна встановити:

1. Механізм та умови, за яких виникає слід в процесі скоєння правопорушення злочинцем.

2. Встановити певні обставини події на місці злочину.

3. Групову належність чи окремі ознаки об'єкта, який залишив слід.

4. Є змога індивідуалізувати об'єкт, який залишив слід.

Наукові засади криміналістичної трасології утворюють положення діалектики про індивідуальність, у тому числі зовнішньої будови, відносну стійкість об'єктів матеріального світу, здатність їх відображати та відображатися під час взаємодії, зокрема у вигляді слідів-відображень тощо.

До наукових засад також належать дані теорій криміналістичної ідентифікації, встановлення групової належності та криміналістичної діагностики, криміналістичних учень про механізм слідоутворення, про ознаки об'єктів тощо; дані природничих і технічних наук. Систему трасології утворюють:

- вчення про сліди і слідоутворення;
- вчення про дослідження слідів-відбитків; слідів-предметів; слідів-речовин;
- способи і методи виявлення, фіксації та вилучення слідів;
- вчення про дослідження речовин як трасологічних слідів злочину [5, с. 69].

Влучно зазначає І.І. Пророков: «знання механізму утворення слідів, їх класифікації дозволяє судити про спосіб вчинення певних дій, результатом яких дані сліди є, і про особливості об'єктів, що утворили ці сліди» [6, с. 7], тобто знання механізму утворення слідів є необхідною передумовою отримання доказової інформації.

Проаналізувавши сучасну літературу і розвиток науки у сфері криміналістики можна зробити висновок, що незважаючи від виду і типу слідоутворюючих об'єктів, а також від властивостей і особливостей слідосприймаючих поверхонь у них є спільний механізм слідоутворення, що призводить до можливості здивитися у суть сліду як об'єкта пізнання, виявити його генезис і, отже, пояснити його, тобто вирішити завдання науки. В основі розуміння механізму слідоутворення відбувається розвиток практичного дослідження слідів і не важливо чи це сліди взуття, зброї, автомобільної шини або ж відтиски печаток. Визначення слідів має вагоме значення у розкритті кримінальних правопорушень, оскільки допомагає встановити окремі обставини злочину, знаряддя вчинення злочину, обставини та події за яких було скоєно правопорушення та, головне, отримати відомості про суб'єкта, який його скоїв.

Список використаних джерел:

1. Салтєвський М.В. Криміналістика : Підручник : У 2-х ч. 4.1. – Х.: Консум, Основа, 1999. – 416 с.
2. Академічний тлумачний словник (1970–1980). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/slid#:~:text>
3. Криміналістика: підручник / [Берназ В.Д. та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.Ф. Волобуєва; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 665 с.
4. Криміналістика : підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.
5. Криміналістика : курс лекцій / І.І. Когутич. – Київ: Атіка, 2008. – 888 с.
6. Прокоров И.И. Общее положение трасологии / И.И. Прокоров // Криминалистическая экспертиза, 1968. – Вып. 6.
7. Бойко О.Д. Історія України: навч. посіб. 3-тє вид., вип., доп. / О.Д. Бойко. – К.: Академ видав, 2007. – 688 с.

Храпицька М.О.

студентка,

Науковий керівник: Кармазіна К.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ІНФОРМУВАННЯ ПРО ПРАВО НА ПРИМИРЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Право на примирення є важливим правом як потерпілого, так і підозрюваного (обвинуваченого), спрямованим на відновлення стану, який існував до моменту вчинення кримінального правопорушення. Якщо для потерпілого це можливість отримати відшкодування завданої йому шкоди, то для правопорушника – це шанс виправитися та повернутися на шлях законослухняного громадянина, не зазнавши деструктивного впливу пенітенціарної системи на його життя. Помітну роль у процесі примирення на етапі досудового розслідування відіграє прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням.

Серед тих функцій прокурора, які спрямовані на забезпечення можливості примирення потерпілого та правопорушника, інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) є надзвичайно важливим, адже, фактично, створює належне підґрунтя для початку примирних процедур. Актуальність роботи обумовлена потребою у належному закріпленні механізму інформування сторін задля забезпечення ефективної реалізації права на примирення. Метою роботи є дослідження нормативного регулювання порядку інформування сторін про право на примирення на предмет його достатності та визначення можливих шляхів його вдосконалення.

Інформування сторін про можливість примирення має досить обмежений характер, і з аналізу положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) ми можемо дійти висновку, що таке інформування охоплює собою лише окремі категорії кримінальних правопорушень. Так, обов'язок прокурора проінформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення визначений лише для тих кримінальних проваджень, в межах яких можуть бути реалізовані інститути звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим, чи укладення угоди про примирення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим відповідно до ст. 46 Кримінального кодексу України (далі – КК України) можливе лише щодо кримінальних проступків або необережних нетяжких злочинів, вчинених особою вперше, крім корупційних кримінальних правопорушень [1, ст. 46].

Укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) можливе у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення [2, ст. 469].

Отже, таке нормативне регулювання виключає інформування про право на примирення у кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Розуміючи, що деякі склади злочинів за своєю сутністю виключають можливість проведення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) будь-яких зустрічей та перемовин,

вважаємо за необхідне звернути увагу на іншу проблему, яка супроводжує кримінальний процес в Україні сьогодні.

Одним з найбільш важливих прав для потерпілого від кримінального правопорушення є його право на відшкодування завданої шкоди [2, ст. 56]. Разом з тим, статистичні дані свідчать про те, що в середньому біля 40% осіб, визнаних потерпілими від кримінальних правопорушень, не отримали жодного відшкодування завданої їм шкоди [3, с. 6].

Така проблема не може залишатися поза увагою законодавця, і одним із можливих шляхів її принаймні часткового вирішення видається поширення загального обов'язку прокурора інформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про можливість примирення і залучення для цього незалежного професійного посередника, про процесуальні наслідки такого примирення (у тому числі – врахування відшкодування шкоди в якості обставини, що пом'якшує покарання) *незалежно* від ступеню тяжкості кримінального правопорушення. Розуміння підозрюваним (обвинуваченим) позитивних наслідків вжитих ним заходів до примирення з потерпілим та для відновлення стану, який існував до вчинення кримінального правопорушення, може стати стимулюючим фактором до відшкодування шкоди, завданої потерпілій особі, у тих кримінальних провадженнях, в яких звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням чи укладення угоди про примирення є неможливими.

Окрім того, що на сьогодні примиренню у кримінальному провадженні присвячені лише окремі норми, які визначають порядок застосування вищерозглянутих пільгових інститутів кримінального процесу, навіть стосовно них спостерігається різний підхід законодавця до регулювання повноважень прокурора.

Так, у кримінальних провадженнях, в яких можливе укладення угоди про примирення, прокурор інформує потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про їхнє право на примирення і механізм його реалізації. У свою чергу, у кримінальних провадженнях, в яких можливе звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим, прокурор інформує лише підозрюваного (обвинуваченого), щодо

якого передбачена можливість звільнення від кримінальної відповідальності у разі здійснення передбачених Кримінальним кодексом України дій, про право на таке звільнення [2, ст. 469; 2, ст. 285].

Принциповою проблемою правового регулювання обов'язку прокурора з інформування сторін про право на примирення є те, що у статтях, присвячених звільненню особи від кримінальної відповідальності та угодам про примирення, прямо не визначено момент, коли осіб має бути проінформовано, і закон не пов'язує його з моментом набуття відповідного процесуального статусу – потерпілого, підозрюваного чи обвинуваченого. Більше того, у статтях щодо звільнення від кримінальної відповідальності навіть не визначено, на якому етапі досудового розслідування особу має бути проінформовано про можливість такого звільнення, оскільки відповідна норма містить формулювання «особі, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення» [4, с. 95–96].

Окрім цього, у наведених статтях спостерігаються досить широкі, і, водночас, недостатньо чіткі формулювання щодо обсягу і змісту інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення, і, що є надзвичайно важливим, про правові наслідки такого примирення. Ми можемо також побачити, що прокурор інформує потерпілу особу лише про можливість укладення з підозрюваним угоди про примирення. У випадку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням з потерпілим законодавець зауважує саме на згоді підозрюваного (обвинуваченого), а не на примиренні сторін, яке покладене в основу такого звільнення.

Водночас із цим далі КПК України вимагає з'ясування прокурором думки потерпілого про можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності перед направленням відповідного клопотання до суду, що є цілком логічним і правильним, проте не відповідає на питання, чому ж потерпіла особа не інформується про право на примирення у таких кримінальних провадженнях, з урахуванням того, що право на примирення є правом саме потерпілого, і у примирних процедурах з об'єктивних причин

інтересам потерпілого має бути приділено більше уваги, в тому числі й з боку законодавця.

Ці нормативні розбіжності мають значення не лише з концептуальної, але й з практичної точки зору, оскільки звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням має для потерпілої особи найбільші переваги: вона може отримати відшкодування завданої їй шкоди навіть швидше, ніж у випадку укладення угоди про примирення, адже на момент складення прокурором відповідного клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, як зауважується у працях науковців, шкода вже має бути відшкодована [5, с. 280].

Таким чином, попри надзвичайно важливе значення, яке має належне інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) для подальшого проведення примирних процедур, ми бачимо наявність таких прогалин у правовому регулюванні, які призводять до того, що сторони дізнаються про свої процесуальні права, пов'язані із примиренням, вже після направлення обвинувального акту до суду чи на початку судового розгляду. Тому ми пропонуємо приділити належну увагу визначенню у КПК України строків та порядку інформування сторін. Також важливим і необхідним кроком для поширення примирних процедур є відмова від прив'язки інформування про право на примирення до окремих категорій кримінальних правопорушень та встановлення загального обов'язку прокурора інформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення незалежно від можливості звільнення правопорушника від кримінальної відповідальності чи укладення угоди про примирення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 30.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.02.2021).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 04.02.2021).
3. Татарин І.І. Відшкодування шкоди потерпілому, заподіяної кримінальним правопорушенням : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 184 с.

4. Храпицька М.О. Повноваження прокурора при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим. *Актуальні питання сучасного державотворення: проблеми та перспективи (присвячена пам'яті заслуженого юриста України Григорія Ісаковича Гінзбурга)* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 21 січ. 2021 р. Чернігів, 2021. С. 95–98.

5. Яловенко-Трущенко В.В. Примирення винного з потерпілим: процесуальні основи реалізації кримінально-правових норм. *Право і суспільство*. 2014. № 1-2. С. 278–283.

Хрякова Н.О.

студентка 1 курсу магістратури,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Ефективність та якість судочинства, діяльності судової системи – є невід'ємною складовою якості та ефективності державної діяльності цілому, оскільки судова влада є однією із трьох гілок влади. Зростання ефективності судової діяльності прямо пропорційне зростанню довіри громадян до судочинства, віри у панування верховенства права у державі.

Загальнонаукова інтерпретація ефективності полягає у тому, що вона розглядається як явище, що відбиває співвідношення між ціллю її заснування та результатом функціонування. Під ефективністю судової системи слід визначити здатність судової влади здійснити судові провадження розумні строки за дотримання принципів справедливості та законності судочинства, а також, забезпечуючи права особистості, та повне та швидке виконання прийнятих судом рішень.

Ефективність судової діяльності є різноплановим явищем, яке включає як зовнішні аспекти її підвищення (наприклад, державне фінансування, чітка законодавча база діяльності суду), так і внутрішні (зокрема дієве адміністрування у суді, наявність

достатнього матеріально-технічного забезпечення діяльності суддів). Існують різноманітні критерії для визначення ефективності судової діяльності, зокрема можна виділити скільки часу потрібно на розгляд справ, якою є кількість справ, розгляд яких не закінчено, якість виконання прийнятих суддею рішень, наскільки значним є штат технічних працівників, кількість і якість інфраструктур (з окремим урахуванням приміщень та інформаційних технологій) тощо.

Стандарти ефективності, які сформовані на міжнародному рівні, є тими керівними напрямками подальшого розвитку судової реформи в Україні, що допоможуть сформувати у державі досконалу судову систему та як результат подолати кризу судової системи, на яку неодноразово у своїх рішеннях звертав увагу ЄСПЛ (наприклад, «Волков проти України»). У міжнародних актах неодноразово закріплюється важливість ефективної суддівської діяльності. Так, для прикладу, у ст. 6 (яка має назву «Ефективність») Загальної (Універсальної) хартії судді, ухваленої 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) відзначається, що суддя має ефективно і старанно виконувати свої обов'язки без будь-яких невиправданих затримок [1].

Основоположним актом європейського рівня, що закріплює стандарти ефективності є Рекомендація CM/Rec (2010) Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на засіданні заступників міністрів). У Розділі V – незалежність, ефективність і ресурси, вказується, що для захисту прав та свобод осіб, а також для правової визначеності у державі необхідною умовою є дієвість суддів та судової системи. Дієвість – це прийняття якісних рішень упродовж розумного терміну після справедливого розгляду справ. Судді зобов'язані забезпечувати ефективне управління справами, за які вони несуть відповідальність, включаючи виконання рішень, які входять до їх юрисдикції. Органи влади, які відповідають за організацію та функціонування судової системи, зобов'язані забезпечувати суддям умови, що дають їм змогу виконувати свою місію та досягати ефективності, захищаючи й поважаючи незалежність і неупередженість суддів [2].

Також у даній рекомендації звертається увага, що для підвищення ефективності судової системи держава має забезпечувати судову систему необхідними для її функціонування матеріально-технічними та інформаційними ресурсами, сприяти адмініструванню судів, а також впроваджувати системи оцінювання суддів органами судової влади [2].

Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності вказує, що ефективність судової системи також вимагає від суддів високого рівня професійної свідомості. Для забезпечення цього судді повинні мати належну кваліфікацію, що має досягатися шляхом навчання та подальшого підвищення рівня власних професійних компетентностей [3, с. 128].

Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя та інформаційних технологій (прийнятий КРЄС на 12-ому пленарному засіданні (Страсбург, 7-9 листопада 2011 року) також звертає увагу на стандарти, які можуть підвищити ефективність судової діяльності. Так, використання ІТ покращує доступ до судочинства, а також підвищує його ефективність та прозорість. Тому в рекомендації КРЄС йдеться про те, що доступ до судочинства має покращуватися, в тому числі, і за рахунок використання ІТ, тому держави повинні проявляти для досягнення цього відповідну фінансову підтримку [3, с. 288].

Висновок № (2013) 16 Про відносини між суддями та адвокатами, прийнятий на 14-му пленарному засіданні КРЄС (м. Страсбург, 13-15 листопада 2013 р. також відзначає, що конструктивні відносини між суддями та адвокатами покращать якість та ефективність здійснення судочинства, оскільки це допоможе досягнути справедливого вирішення спору відповідно до закону в розумні строки [3, с. 561].

У випрацюванні стандартів ефективності правосуддя важливу роль відіграє Європейська комісія з питань ефективності судочинства (СЕРЕЈ) (<https://www.coe.int/en/web/cepej/home/>). Метою СЕРЕЈ є підвищення ефективності та функціонування правосуддя в державах-членах, а також розвиток та впровадження інструментів,

прийнятих Радою Європи з цією метою. Завданнями цієї організації є аналіз результатів діяльності судової системи та виявлення труднощів, з якими вона стикається, а також визначення конкретних шляхів її вдосконалення.

У часи пандемії актуальність підвищення ефективності судової діяльності у рамках державної політики постала особливо гостро. Так, 10 червня 2020 року у місті Страсбург СЕРЕЖ було підготовано Декларацію СЕРЕЖ «Отримані уроки і виклики, які постали перед судовою владою під час пандемії COVID-19 і після неї». В ній вказується, що «криза не може бути виправданням недоліків судової системи, тим паче, зниження стандартів або порушення правових гарантій. Така криза у сфері охорони здоров'я може повторитися. Судові системи мають бути готовими, зокрема, коли мова йде про ефективні рішення для забезпечення безперервності роботи судів та доступу до правосуддя з дотриманням прав людини». Дана Декларація звертає увагу на важливі принципи, які мають дотримуватися за для досягнення ефективності правосуддя у тому числі і в кризовий час: дотримання основоположних прав та свобод громадян; доступ до правосуддя (має бути наявним не зважаючи на карантин); забезпечення безпеки осіб (забезпечення охорони здоров'я і безпеки усіх працівників системи правосуддя, а також відвідувачів судів); моніторинг документообігу, якості та виконання (голови судів, судді та органи, відповідальні за організацію роботи судів, повинні продовжувати здійснювати моніторинг і управління справами відповідно до своїх обов'язків навіть дистанційно); кіберправосуддя (звернення до інформаційних технологій); навчання (підвищення кваліфікації у судах необхідно адаптувати до потреб, що виникають, включаючи застосування ІТ); прогресивне правосуддя (пандемія COVID-19 стала приводом для впровадження інноваційного порядку дій в надзвичайних ситуаціях, тому необхідно розробити стратегію трансформації судової влади з метою застосування переваг нещодавно прийнятих рішень) [4].

Таким чином, ефективність судової діяльності – ключовий аспект у підкресленні особливої та засадничої ролі суду в суспільстві, оскільки є індикатором для визначення результативності та якості правосуддя у державі. А стандарти ефективності судової діяльності у

міжнародному просторі є так званою «дорожньою картою» для формування прогресивного судочинства з пануванням верховенства права і законності у державі та справедливого судового провадження.

Список використаних джерел:

1. Загальна (Універсальна) хартія судді : прийнята та ухвалена Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) від 17.11.1999 року // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j63#Text (дата звернення: 07.12.2020).

2. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: прийнято та ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text (дата звернення: 07.12.2020).

3. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с.

4. Декларація СЕРЕЖ «Отримані уроки і виклики, які постали перед судовою владою під час пандемії COVID-19 і після неї» від 10 червня 2020 року // European Commission for the Efficiency of Justice (СЕРЕЖ). URL: <https://rm.coe.int/ceorej-declaration-on-lessons-learned-ceorej-2020-8rev/16809ede8b> (дата звернення: 07.12.2020).

Цибух А.С.

*Головний судовий експерт відділу товарознавчих
гемологічних досліджень,
Вінницький науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр*

КЛАСИФІКАЦІЯ РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ АПАРАТУРИ В СУДОВО-ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з груп товарів, що динамічно розвивається і не стоїть на місці, є радіоелектронна апаратура, оскільки прогрес, нові нанотехнології вносять зміни в технічні характеристики цих товарів. Надзвичайно великий обсяг товарів даної групи зустрічається в

роздрібній торгівлі. В наше життя надзвичайно гармонічно увійшла електроніка, і її відсутність надзвичайно ускладнює виконання різноманітних операцій.

Функціональні, соціальні, класифікаційні і універсальні властивості складають підгрупу яка входить до групи призначення товарів. Визначення здатності товарів для задоволення фізіологічних та соціальних потреб, вимагає їх систематизації та певної класифікації за категоріями використання та сферами вжитку. Властивості функціонального призначення вказують на здатність товару виконувати головні та необхідні функції, що є основною характеристикою необхідності даного товару для суспільства.

Радіоелектронні товари включають в себе чотири основні групи: комплектуючий елементи і вироби; радіоелектронну апаратуру (РЕА); обладнання для РЕА; носії запису.

Група радіоелектронних товарів включає, в свою чергу, безпосередньо радіоелектронну апаратуру, приймальну апаратуру, апаратуру для запису і відтворення звуку і зображення, звукопідсилювальну і комбіновану апаратуру.

На сьогоднішній день асортимент радіоелектронних товарів постійно розширюється та оновлюється, а також якісно удосконалюється за рахунок розробки і впровадження у виробництво нових технологій [1, с. 113].

Основними напрямками вдосконалення асортименту є:

1. Вдосконалення та модернізація інтегральних мікросхем для РЕА.
2. Покращення та підвищення надійності та зручності РЕА (застосування сенсорних перемикачів, пультів бездротового дистанційного керування, вбудованих таймерів, індикаторних приймачів з цифровим табло).
3. Підвищення якості РЕА завдяки застосуванню систем електронної корекції, цифрових методів передачі і прийому інформації, випуск комбінованих пристроїв і нових типів апаратури, розширення асортименту ігрових префіксів і персональних комп'ютерів.

Збільшення і вдосконалення різноманітності РЕА можна досягти шляхом виготовлення нових моделей з сучасними технічними характеристиками і новітнім дизайном.

Радіоелектронну апаратуру поділяють за такими ознаками:

1. Галузь застосування (медична, зв'язку, космічна, військова, побутова та інша).

2. Типом каналу передачі інформації – гідроакустична, оптоелектронна, радіотехнічна, інфрачервона тощо.

3. Призначення – діагностична, дистанційного керування, слідкування, розвідувальна та інша [2, с. 240].

РЕА характеризується особливостями застосування, та можна виділити наступні сфери:

1. Наземна: стаціонарна, пересувна, переносна.

2. Морська: для суден, для військових кораблів, буйкова.

3. Бортова: літакова, ракетна, космічна.

За способом використання – мобільна, стаціонарна, корабельна, космічна, підводна та інша.

За частотним діапазоном – низькочастотна, високочастотна, надвисокочастотна [3, с. 18].

За можливістю відновлення – відновлювальна, не відновлювальна.

Радіоелектронна апаратура є невід'ємною частиною нашого життя. Надзвичайно широкий асортимент товарів даної групи відноситься до технічно складних, тому перелік постійно збільшується. Покращується якість цих товарів та розширяється діапазон сфер використання. Розширення і оновлення асортименту РЕА досягається шляхом випуску нових моделей з високими технічними характеристиками і сучасним дизайном.

Список використаних джерел:

1. Бобало Ю.Я., Недоступ Л.А., Кіселичник М.Д. Якість, надійність радіоелектронної апаратури. Елементи теорії і методи забезпечення : монографія. Львів, 2013. 192 с.

2. Колонтаєвський Ю.П., Сосков А.Г. Промислова електроніка та мікросхемотехніка: теорія і практикум. Київ, 2003. 368 с.

3. Мігулін І.М. Основи схемотехніки електронних пристроїв. Київ, 1995. 69 с.

Наукове видання

**ЮРИДИЧНА НАУКА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація:
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 30.06.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0721-206.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.